Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 238 (9920) | 1975 чылдың октябрь 10, пятница | 1925 чылда үндезилеттингеН | Өртөө 2 коп.

ХҮНДҮЛҮГ ААЛЧЫЛАР УЛЬЯНОВСКИДЕ

ГДР-ниң партия-күрүне төлөөлери октябрь сесте Москвадан үнгеш, олла хүн Ульяновскиде чедип келгеН.

Хоорайның ажылчы чоннарының төлөөлекчилери төлөөлерни чылыг-биле уткуп алганнар. Эргим залчыларга чечектерни тудускан. Бөлүк автомашиналарның эрткени хоорай кудумчуларынга болгаш шөлдеринге ГДР-ниң, ССРЭ-нин болгаш РСФСР-ниң күрүне туктарын аскан, оларны байыр чедиргеН транспарантылар-биле шимээн турган.

Ооң соонда төлөөлер Ульяновск-биле танышканнар. Олар делегейде баштайгы социалистиг күрүненің үндезилекчизи, делегей пролетариадының баштыңчызы В. И. Ленинниң турааскаалының баарынга чечектер салган, В. И. Ленинниң музей-бажыңын көргеН болгаш Владимир Ульяновтуң өөренип турганы шаандакы гимназия—№ 1 ортумак школага чорааннар.

Аалчылар В. И. Ленинниң Төп музейниң филиалы — ленинчи мемориалга баргаш, оон делгаирлерин көргеннер.

Хоорайның хөй-иннатазының төлөөлекчилери-биле делегацияның ужуражыышкыны Совет Эвилелиниң болгаш ГДР-ниң улустарының найыралының чайыннанчак бадыткалы болган. Ол ужуражыышкынга ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүү, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Х. Зиндерман чүве чугаалаан.

ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хонеккерге баштаткан ГДР-ниң партия-күрүне төлөөлери октябрь 9-та Ульяновскиден Свердловскиже чорупканнар. Оларны муң-муң ульяновчулар байырлыг-биле үдээн.

(СЭТА).

ССРЭ-НИҢ ЭРТЕМНЕР АКАДЕМИЯЗЫНЫҢ ЮБИЛЕИНГЕ ХОЛБАШТЫР

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чазаа октябрь сесте Кремльдің Съездилер Ордузунга ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының 250 чыл юбилейинге холбаштыр хүлээп алыышкын кылган.

Хүлээп алымшкынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң министрлери, сураглыг совет эртемденнер, хөй-иннга ажылдакчылары, будуруулге мурнакчылары, юбилей байырлалынга киришкен даштыкы аалчылар киришкеннер.

Хүлээп алыышкынга эш А. Н. Косыгин чүве чугаалаан. Ол совет эртемденнерге болгаш даштыкы аалчыларга байыр чедиргеН.

Эртемнер академиязының юбилей сессиязынга СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары Леонид Ильич Брежневтиң иннтилел амыдыралынга болгаш келир үеге бистиң планнарывыска эртемденнерниң ролунуң болгаш эртемниң ужур-дузазының дугайын ханызы-биле, чайыннанчак кылдыр чугаалазының А. Н. Косыгин демдеглээн.

Эртемниң практика-биле үретүнелдиг харылзаазын бистиң Коммунистиг партиявыстың хөй талаалыг ажыл-чорудулгазындан көрүп турар бис, мынчаарга ооң хүрээлениинде бактаан турар коммунист-эртемденнерниң хөй санныг отряды аңаа деткимчеге кылып турар деп, А. Н. Косыгин ооң ынай демдеглээн. Партия болунуң бүгү ажыл-чорудулгазын кылырда эртемге үндезилеп чорудуп турар болгаш эртемденнер-биле үргулчу сүмележип, амыдыралдың бүгү талаларынга бистиң шапкын хөгжүлдевистің бир чугула үүлү мында деп көрүп турар.

Совет эртемденнер улустуң мурнунга боттарының хүлээлгезин алдарлыг-биле күүседир, чурттуң амыдыралынга, бистиң хөгжүлдевистің чугула соруулгаларын күүседиринге эртемниң ролюн улам көдүрер дээрзинге СЭКП Төп Комитеди, Совет чазак бүзүреп турарын А. Н. Косыгин чугаалаан.

ССРЭ-нин Эртемнер академиязының президентизинин хүлээлгезин күүседип турар академик В. А. Котельников харыы сөс ап, чүве чугаалаан, совет эртемниң хөгжүлдезинге хүн бүрүнүң сагыш салыышкынын дээш, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының ажылын бедии-биле үнелээни дээш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Совет чазакка болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунга чүректің ханызындан өөрүп четтириишкинин илереткен. Совет эртемденнер партияның болгаш улустуң бедик идегелин шынзыктырары-биле бүгү күжүн, билинн болгаш арга-мергежилин бээр, бистиң чуртка коммунистиг тургузуушкунга боттарының кызымаккай ажыл-ижи-биле дузалажыр дээрзин бүзүреткен.

(СЭТА).

1975: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ДООЗУКЧУ ЧЫЛЫ

ЧЕТПЕСТЕРНИ ИЛЕРЕДИП, СОРУЛГАЛАРНЫ ТОДАРАТКАН

Ак-Довуракта

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийги эзлчээн ажыглалга киирер талазы-биле тудуг шавының хуралы чоокта чаа болган. Эрткен тос айларның план күүселдезин болгаш «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийги эзлчээнин тудуун 1975 чылда доозар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунуң доктаалының күүседтинип турарын база ажылчыннарның ажыл-ижин, амыдырал хандырылгазын организастап турарының барымдааларын аңаа тодаргай чугаалажып, дөрткү квартада кылып чорудар ажылдарының планын бадылаан.

Бо чылдың эрткен айларының түңнелдериниң дугайын «Тыва тудуг» трестин Ак-Довуракта төлөөзи Б. В. Глазков, «Тыва даг-дүгү тудуг» болгаш № 42 тудуг эргелелдериниң начальниктери Г. В. Гунин, Я. Я. Бабин база чамдык организацияларның төлөөлекчилери чугаалаан.

Ажыглалга кирер комплекстиң тудуг монтаж ажылдарын, корпустуң чамдык черлерин кереэлиг ажылдар кылып турар организацияларга болгаш ажыглакчыларга белеткеп бергеН, дужаарынче кичээнгейни угландырып эгелээнин олар демдеглээн.

Чедип алган чедиишкиннерин демдеглевишаан, ам чедир кылдынмаан ажылдарже штаб кежигүннери кол кичээнгейни угландырып, ооң чылдаганнарын тодарадып, моон соңгааргы сорулгаларга доктааган.

Тос айларның түңнелдерин алгаш көөрге чамдык организациялар эки ажылдап турза-даа, ниити көрдүнген план-графиктер күүсеттинмейн турар. Чижээ, кереэлиг ажылдар талазы-биле күрүне планы—97, боттарының күжү-биле—99 хуу күүсеттинген. Ең ылаңгыя ажыглалга кирер комплекстиң чамдык объектилериниң тудуун бүрүн доозары-биле ажылдап турар «Красноярскалюминтудугнуң», «Красноярсклеспромтудугнуң» болгаш «Ачинскалюминтудугнуң» организациялары «Главкрасноярсктудугнуң» айтыышкынын багай күүседип турар. Чижээ, ачинскижилер чыл эгезинден бээр 300 муң рубльдің үүгле 14 муңун шиңгээткен, а красноярсклеспромтудугжулар объектиге август айда шуут ажылдаваан, «Востоксантехмонтаж» тос айларның бүдүрүлге программазын үүгле 73, а сентябрьнин—20 хуу күүсеткен. «Сибирьстальконструкция» планнаттынган 1 миллион 395 муң рубльдининден 1 миллион 182 муң рубльдің ажылдарын кылган. Ол оргаизацияларны «Тыва даг-дүгү тудуг» болгаш № 42 тудуг эргелелдери ажыл-биле өйшаанда хандырбаанындан болган. Тудуг материалдары чогуудан кол корпустуң тудуунда чамдык бригадалар аңаа олуруп турар таварылгалар ам-даа бар. Тудуг эргелелдеринге херек 350 тонна цемент ам-даа Абазада чыдып турар. Ол ышкаш 200 муң хире туйбу база чедишпес. Ниитизи-биле тудуг материалдарының хандырылгазынче кошкак кичээнгейни салып келген. Ам корпусче чылыг киирерин белеткээр талазы-биле чугула ажылдар шил чогуудан ара соксаан. Ол шил база-ла Абазада чыдып турар. Монтажниктериң ажылынга № 7, 22, 23 галереяларның тудуг ажылдарын тудуг эргелелдери дооспайн турар. Ол ышкаш корпуста башкарылга болгаш тудуштурулга станциялары ам-даа дужаттынмаан. Ийи эзлчеглиг ажылдап турарларга Ак-Довуракта механизация участогунуң кран башкарыкчылары болган чок-ла шаптыктарны чедирип, ажылче үнмейн баарлар. Кол корпуста кежээ ажылдап турар ажылчыннарга чогуур электри чырыы ам-даа чедишпейн турар.

Соок дүшээнде чылыдылга системазын болгаш харылзаа шугумнарының хоолайларын казары чугула. Ол бүгүнү кылырынга механизмнер база чедишпес.

Улуг хожудаашкын культура амыдырал болгаш чуртталга тудугларынга болган. Чуртталга тудуунга планнаан 600 муң рубльден эрткен тос айларда 412 муң рубль шиңгээттинген.

Штабтың хуралынга кол кичээнгейни ажылчыннарның ниити чемненилге черлеринде, культура одаглаРында, ниити чуртталга бажыңнарында четпестерни чугаалажып, ону экижидер хемчеглерин алган. Ең ылаңгыя столоваяларда аъш-чемниң шыпарын экижидип, ажылчыннарны дүрген чемгерерин, культура одаглаРынга янзы-бүрү кежээлерни, лекция беседаны оларның чурттап, ажылдап турар черлеринің аайы-биле хүн бүрү чорударын шиитпираэзн.

Тудугжуларының мурнунда шиитпирлиг үе ам келген: чыл төнер чоокшуваан. Ынчангаш ам соок дүжериниң бетинде тудуг-монтаж ажылдарын доозуп, бүгү дериг-херекселдерни кол корпусче киирер, чылыг дамчыдылгазын доозуп, корпусту шилдээри—тудугжуларның бо айда кол сорулгазы ол болуп турар. Ам-даа кылыр ажылдар хөй. Салдынган сорулганы бүрүн күүседир дээш бүгү күженишкинин үндүрери, бар курлавырларны мобилизастаары эргежок чугула апарган. Ажыглалга кирер комплекстиң тудуун дүргедедиринге улуг курлавыр болза, ажыл шагының чидириин чок кылыры, тудугжуларның талазындан монтажниктерни, сантехниктерни ажыл-биле чогуур өйүнде хандырары болур.

Кол тудугну чогуур хуусаазында дужаары тудугжу бүрүзүнүң хүлээлгезін, партияның 25-ки съездизинге эң төлептиг белээ болур.

М. ХОЮГ-ООЛ.

«КИРОВЕЦ» ТРАКТОРЛАРНЫ ЧОГААДЫП КЫЛЫРЫНГА БОЛГАШ МӨҢҮ-БИЛЕ БҮДҮРЕРИН ШИҢГЭЭДИП АЛЫРЫНГА «КИРОВ ЗАВОДУ» ДЕП БҮДҮРҮЛГЕ КАТТЫЖЫЫШКЫНЫНЫҢ ОНЗА ШЫЛГАРААН АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНГА СОЦИАЛИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ МААДЫРЫ АТТЫ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

«Кировец» тракторларны чогаадып кылырынга болгаш мөңү-биле бүдүрерин шиңгээдип алырынга шылгарацгай чедишкини дээш **Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры** атты тывыспышаан, **Ленин орден** база **«Кадыыр болгаш Маска»** алдын медаль-биле шаңнаарлар болза:

Юрий Степанович **Антонов** —«Киров заводу» деп бүдүрүлге каттыжыышкынының шылгакчы чолаачызы;

Николай Сергеевич **Попов** —«Киров заводу» деп бүдүрүлге каттыжыышкынының кол конструктору;

Василий Иванович **Улыбин** —«Киров заводу» деп бүдүрүлге каттыжыышкынының кол директору.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1975 чылдың октябрь 8.

ЧУРТТУҢ ШӨЛДЕРИНДЕ

Чурттуң колхозтары болгаш совхозтары орай культуралардың ажаш алыышкынын доозуп турар. ССРЭ-ниң ТСЭ-ниң сан-түңү-биле алырга, ажылагыларда картофельди 3 миллион 146 муң гектар черден ажаап алган. Ол болза ону тараан шөлдүң 94 хуузу болур.

Эрткен неделя иштинде кукурузаны 232 муң гектар черден ажаап алган. Ол шөлдүң хөй кезиинден бышкан мөчектерниң дүжүдүн алган. Ниитизи-биле чуртта кукурузаны 17,6 миллион гектар черден, ооң иштинде 1,8 миллион гектар черден ону үрезинге ажаап алган. Эрткен чылын базы ындыг үеде бышкан мөчектерни ооң элээн эвээш шөлден ажаап алган турган.

Үрезинге тарымал тоорукту тараан черлериниң 71 хуузу болур 3,3 миллион гектар черден ажаап алган. Ол ажылды Украинаның, Молдавияның, Грузияның ажыл-агыйларында доозуп турар.

Чигир семестрлиг 2,3 миллион черден казып алган, ол болза ону тараан черниң барык-ла үштүн ийи кезин боор турар.

Ристи ооң эзлеп турар черинің 77 хуузу болур 371 муң гектар черден ажаап алган. Россия Федерациязының ажыл-агыйларында ак үрезинин 240 муң гектар черден, азы ону тараан черниң оннуң тос кезиинден ажаап алган.

Күскү чаштырылганы механизаторлар эвир чылдаазындан дүргеН чорудуп турарлар. Ол культуралары планнаттынган шөлдерниң оннуң тос кезин—31 миллион гектар черге тараан. Күскү чер ацдарылгазын планның 77 хуузу болур 87,5 миллион гектар черге чоруткан.

(СЭТА-ның корр.).

Тараа — бистиң байлаавыс

ҮНЕЛЭЭРИНГЕ ЧАҢЧЫКТЫРАР

Сураглыг комбайнер Д. Даваның болгаш «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң директору О. Чуеваның «Тараа —бистиң байлаавыс» деп чүүлдерин солуннардан номчааш, база чүүлдүгүндүм.

Хлебти үнелээр, ацаа камныг, хумагалыг болур талазыбиле бар четпестерни бистин Чадааналан безин кижи бо-ла ескерер боор-дур. Хлеб-биле ыт, хаваН, дагаа чемгерер улустар эвээш эвес. Оон түржүк хлеббулочка аймаан октагылапкан чыткылаар. Чоокта чаа Чадааналың булочка садыының чанынга чеде бердим. Кадыр калган дээш-ле боор оң, булочкаларны, сдобаларны саазын хааржактар иштинде октагылапкан болду. Оларны дензилээр болза, элээн каш кг чеде бээр хире. Хлеб дээрге бистиң үнелиг кол байлаавыс болгай. Мындыг ажыл-агыйжы эвес, хумага чок чоруктар кижиниң сагыжын аартпас эргежок. Ынчангаш кадыр калган дээшле хлеб-булочка кылыгларын октавайн, харын оларны чыып, бир ишки сайгарарының хемчегерин организастаза эки деп бодаар мен.

Ол ышкаш дүжүт ажаалдазының үезинде тараанын чидириин болдурбас дээш демиселге шаңнар девискээринде байдал базы рольдуг» деп бодаар мен. Ооң арыг-силиг турары, ында ажылды шалыпкын чорудары тараанын чидириин болдурбазынга ужур-дузалыг. Бисте чамдык шаңнарны көөрге кандыг ийик. Хайыраан тараалар довуракта боражып, хар адаанче кирип, бора-хирилээлер, күскелер дою болуп чыдар таварылгалар бар. Мындыг четпестер-биле демисежири шынап-ла кижи бүрүзүнүң хереэ деп бодаар мен.

Д. ШОЙДАР.

Чөөн-Хемчик район.

ПЛАН ҮГЕ КҮҮСЕТТИНМЕЙН ТУРАРЫЛ?

Шапкын Хемчик хемниң унунда ооң агымы-биле дөмей хөгжүп орар Ак-Довурак хоорай биле Кызыл-Мажалык суурнуң аразында улуг көвүрүгүнүң ол талазында 741 дугаарлыг көжүп чоруур механизастаттынган колонаның конторазы турып турар. Бо организация тургустунгандан бээр он ажыг чыл болуп, районнуң ажыл-агыйларынга, албан организацияларынга чуртталга тудугларын кылырының талазы-биле эвээш эвес ажылдарны кылган-даа. Ол үүгле Барыын-Хемчик районну эвес, а кожазы Бай-Тайга районну база тудуг-суур-биле хандырган болгаш аңаа эвээш эвес тудугларны кылын бергени мактанчыг.

Кандыг-даа организация чылдан чылче улам бурунгаар базымнарны кылып, чедип алган чедиишкиннерин быжыглап, арга-дуржулганы улам байдып, ажылчын күштү, механизацияны долу ажыглаар ужурлуг.

Беш чылды хуусаа бетинде күүседир дээш хүн бүрү улам соруктуг ажылдап, боттарының кылган ажыл-ижин түңнеп, бедиткен хүлээлгелерин ап турар бригадалар бо организацияда эвээш эвес. Бо КМК тургустувары билек, маңаа ажылдап эгелээн Ооржак Кызыл-оол, Сергей Очур, Ооржак Хуускаалчы оларның тудугжу бригадазының кылып турар ажылы мактанчыг. Мындыг мурнакчы бригадалар бардаа болза, бо тудуг организациязының ажылы сөөлгү чылдарда хожудан эгелээн. Харын-даа бо организацияны эрткен чылдың үлүүнде ажылдап турар дизе частырыг болбас. Үүге дээрге эрткен чылын ажыглалга киирер ужурлуг тудугларын бо чылын бизин ажыглалга киирип шыдавас хире. «Шекпээр» совхозтуң Аянгаты салбырында интернат тудуу, «Хемчик», «Барлык» совхозтарда чаа хевирлиг ниек кажаалары эрткен чылын-на ажыглалга киирер ужурлуг тургаш, амга чедир дужаатынмаан. Ол ышкаш «Дөң-Терезин», «Барлык», «Тээли» совхозтарда автомашина гаражтарын, Шекпээрде техниканың ажаалдазын чорудар станцияны (СТО) 1972 чылдан бээр тудуп келген болгаш бо тудуглар база-ла шала кылдынган.

Бо чылдың апрель 3-те СЭКП райкомунуң бюрозунга хүлээп алганы ажыглалга киирер ужурлуг тудугларның графигин бо КМК долузу-биле ускеп. Хожудаашкынның чылдагааны чүдеп?

Контораны дээжиндир тараан ыыштарының хөй кезии курган калган, ында бок-хир бажын ашкан. Контораның киирер эжиинде көргүзүг самбыраларын кылган, ынчалза-даа ында түү-даа бижиттинмээн. Ол ышкаш Хүндүлел самбыразы база-ла куурарып калган, куруг тур. Организацияның бо чылын алган социалистиг хүлээлгезин өөнүг будуктар-биле куусаларын айыткаш, бижээн. Чижээ: Дөң-Терезинде гаражты II кварталда, Бай-Тайганың Тээлиде гаражты, Бай-Талда уруглар садын II—III кварталда, Хемчикте инек кажаазын III кварталда дээш оон-даа өске. А олардан ам түү-даа күүсеттинмээнин үстүнде демдеглээн болгай бис. Күш-ажылчы алдар тугунуң турар черин чараштыр кылган хирезинде ында астынган Кызыл тук-даа, адын бижиткен мурнакчы-даа чок.

Эжик аксында кезек ажылчыннар аразында хөөрежип, таакпылаан турлар. Оларның бригадири Сергей Очур:

— Шекпээрге чуртталга бажыңнары тудуп турган улус бис, бажыңның ханаларын доостувус. Курган штукатурка, шала манзалары чок, ам элээн каш хүн ажыл чок олур бис. Бо чылын черле тудуг материалдары-биле бэгай хандырып туру—деп, чугаалап эгеледи.

— Кылыр дээрге ажыл чок, материал-биле хандырбас-тыр. Өскээр ажылдаар дижип ор бис—деп, оларның бирээзи чугаалай-дыр.

— Манда ыяш дилдирип турган улус бис, ам дилдирер чүдүк төнген. Ажыл чок олурар эвес, Барлыкка шлак-биле бажын туттувус, ам ханазы болган, а соңга, шала кылыр материал чок база аңаа олур бис—деп, Күжүгет Шойдар-оол оларга улажып кагды.

Кожазында чазаныр мастерскаяда ажылчыннар базала материалдар чогуудан ажыл чок аңаа хөөрежип олурлар. Ол хирезинде контора девискээринде тудуг материалдары аңаа ажык черде үреліп чыткылаар.

Кызыл-Мажалыкта 629 олуттуг ийи кат школ тудуунда ажылдап турар ажылчыннар школаның фундаментизин дооскан, ам ханаларын туйбу-биле салып турар. Ында Ооржак Хуускаалчының бригадазы ажылдап турда шалыпкын, бир деминг. Ылаңгыя Иргит Малчын-оол, Ооржак Дыытпай, Тойбу Достай-оол олар эң шалыпкын, үр чылда ажылдап турарын бригадир мактады.

— Бистиң бригадада дашчылар, бетончулар хөй, район иштинге кылбаан ажылывыс барык чок, ынчалза-даа сөөлгү ийи-үш чылда колдуунда доозупкан тудуувус чок болду, Тудуг материалдары чедишпези-биле шупту ара соксаан—деп, бригадир чугаалай-дыр.

А КМК-ның удуртукчулары бригадаларга тускай хүлээлгеалырын-даа организаставаС, социалистиг чарыш дугайында мында чугаа шуут чок. Бо организацияның удуртукчулары чайгы үеде үүгле өскээртен келген түр ажылчыннарже сагыш салгаш, а кол тудугжуларынче кичээнгейни кошкаткаНы олар хомудан чугаалап ордулар.

Аксы-Барлык ортумак школазында бо чылын ажыглалга киирер интернаттың тудуун студентилер үрей кылгаш, чоруй барган. Ону эде кылырынга Ооржак Кызыл-оолдуң бригадазы барык бүдүн ай иштинде ажылдап келген. Ол үрей кылыышкынны болдурган мастерни, участок начальнигин хемчег албаан, а харындаа участок начальниги турган эш Сенцовту бодунуң күүзели-биле ажылдан хостап каан. Тудуг организациязының кылып турар бажыңнарының шынары багай. Сөөлгү чылдарда туткан бажыңнарынга кудук безин кылбастаан. Бо чылын совхозтарга дужаар ужурлуг 38 чуртталга бажыңнарындан эрткен сес айларда үүгле 9-ту дужааган. Тудуг материалдарын камналга чок ажыглап, ону үндүр-киир бижип турарында тодаргай учёт-контроль чок. Кылган ажылдарның хуузун улгаттырып, кылдынмаан үүлдерни кылган дээш ахшазын ап турган фактылар база бар. Чижээ, «Дөң-Терезин» совхозка гараж кылгаш пиити түңү 5425 рубль, Барлыкта гаражтың эжиин кылганы дээш 1254 рубльдя ачаа алгаш барган.

— Ажылчыннарның амыдыраа-чуртталгазынче көңгүс кичээнгей салбас. Бажың сентеп беринер дээрге «болун сентеп ал» дээр. Тускай ажылчын хеп-биле-даа хандырбас-тыр — деп, ажылчын үгбай Ооржак Дыытпайның хомудан чугаалап олурары чептүг дээрзин тудугжулар бадыткады. Ажылчыннарның акша-шалыпкын чогуур хуусаазында бербес үүлдер мында база бар. Бо бүгү чылдаганнардан ында ажылчыннарның ажылдан үнер-кирер чоруу хөй, күш-ажылдың сагылга-чуруму багай. Эрткен сес айда маңаа 226 ажылчынны хүлээп алгаш, 213 кижини ажылдан үндүрген. Ол үеним дургузунда 1600 ажыл хүнү үстүнгеН. Мында политмасалыг ажыл куду деннеде, ажылчыннар ортузунга лекция, беседалар болбайн турар. Будуруулге хуралдарын мынчага чедир чаңгыс-даа эрттирип, чарышты түңнеп, мурнакчыларны шаңнап мактаваан.

Совхозтарда капитал тудугларның байдалы болгаН ону дүргедедир хемчеглер дугайында айтырыгны СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бюрозунга тургузуп, бо талазыбиле № 741 КМК-ның начальниги З. Галиахметовтуң информациязын дыңнааш, ооң четпес ажылдары дээш аңаа партийжи харыысалганы хүлээдип, ажыглалга киирер тудугларны бо чылын доозарын аңаа хүлээткеН. А эш Галиахметов бүгү тудугларны үшкү кварталда ажыглалга киирерин аңаа аазаан болгай. А Галиахметов бодунуң байырлал таварыштыр чаңчыл болган аазаашкыннарын уламчылавышаан, тудугларны ам «ноябрь байырлалында дужаар мен»—деп чоруп турар. Бо организацияны үр чылда удуртуп келгеш, ам мындыг чаржынчыг байдалга чедиргеН удуртукчунуң куруг аазаашкынарын чежеге чедир маназр ирги деп айтырыг тургустунуп турар.

Аңаа дорт харыны СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң, райхүүскомунуң удуртукчулары бээр ужурлуг.

Х. МОҢГУШ.
«Шынның» корр.

КҮСКҮ СУГГАТ

«Хемчик» совхозтуң хоочун суггатчылары Оюур-оол Ооржак, Кара-оол Хомушку олар часкы, чайгы, күскү суггарыга ажылдарынга чыл бүрүде идепкейлиг киржин келген.

Олар эрткен чылын Арыг-Үзүүнге 130 га кукурузаны суггаргаш, бир гаДан 160 центнер дүжүттү өстүрген. Бо чылын аңаа 63 га арбайны, 110 га кукурузаны үш удаа эки шынарлыг суггаргаННар, ооң дүжүдү багай эвес болган.

Макталдыг суггатчылар ам 55 га черниң күскү суггарылгазын доосканнар.

А. ЕВРОП.

Барыын-Хемчик район.

САЯН-ШУШЕНСКОЕ ГЭС-ТИҢ ТУДУУНДА

Делегейниң эң улуг электростанциязының тудуу—Саян-Шушенское ГЭС-тиң тудуунда бо хүннерде ажыл нажангызындан-даа хайныышкынныг. Ынчаннастың аргазы чок: СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш дугайында СЭКП Төп Комитединиң доктаалы-биле танышкаш, октябрь 15-те Улуг-Хемни боор дээн хүлээлгезин Улуг-Хемниң чагырыкчылары октябрь 11-же кызырган болгай.

1978 чылда ГЭС-тиң баштайгы агрегаттары гокту берип эгелээр, а 4—5 чыл эртерге, ооң төлевилелде көрдүнген 6 миллион 400 муң киловатт күчүзү ажыглалга киирер. Саян-Шушенское ГЭС-ти «Красноярскгэстудугнуң» чурттаат-сураглыг коллективи тудуп турар.

Күчүлүг Улуг-Хемни боорунга чедир каш-ла хонук артган. Ында ам сөөлгү белеткел ажылдары чоруп турар.

ЧУРУКТАРДА: ГЭС тудуунуң начальниги С. Садовский белеткел ажылдарының чоруп турарын ССРЭ-ниң энергетика болгаш электрификация министри эш Непорожныйга чугаалап берип тур; котлованның дунеки хевири.

М. ШТЫГАШЕВТИҢ фотозу.

МАЛ ЧЕМИНИҢ МАГАДЫЛАЛЫ

Советтер болгаш кыштаглаашкынга белеткел

Ниитиниң малынга быжыг чем-суурну белеткеп, 1975—76 чылдарның кыштаглаашкының челиишкиниг эрттирер дугайында СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың июнь 10-да үндүрген доктавлы Чоон-Хемчик район Советиниң ажыл-чорудулгазында эң чугула өзек айтырыг болуп келген. Районның партия организациязының удуртулгазы-биле ук докладвлы аммыдырал боттандырар сорулга-биле район болгаш кадзы Советтер боттарының организастыг сессияларынга сайгарып чугаалашкан, тодаргай шинтпирни хүлээп алганнар. Малдың баш санын өстүрери-биле чергелештир оон продуктулуг чоруун белидери хойжуунуң, кадарчының азы саанчының карак кызыл соруктуг күш-ажылындан хамааржыр. Анаа ниитиниң талазындан кичээнгейни салып, эки шыварлыг чемни, кажаа-хораны, чүртүүр бажыңны, одаар откос, ижер суудан эгелээш, баран-сараан, солун-сеткүүл, кино-концерт, ыырнай-ла дуваакчыларга чедир хандырары —бүдүрүлгеде дорт ажылдап турар кижилерге оларның ажылдаарынга эки байдалдарны тургузар. Ооң-биле кады олардан бүдүрүлтениң болгаш курүнеңи корум-чурумнарын шын сагыр дугайында негелде кылырынга колхоз, совхоз удуртукчуларынга, кадзы ажыл-агайның тускай эртемниглериниге таарымчалыг байдалды база тургузары чугаажок.

Советтериң эрткен сессиязынга ол болгаш өске-даа айтырыгларны ханы сайгарган. Сөөлгү ийи чылларда район девискээринге болгулаан кандаашкын кыштаглаашкынга багай салдарлыг болганын 1974—1975 чылдың кышкы шылгалдазы көргүскенин үтпэс бис. Малдың берге кышка удур арып-доруп баксыраар байдалы, ол кышкаш өлүп, ходар чоруу мөөн-мөөн акша түнүүр когаралды ажыл-агыйга чедирген.

Бо чылдың чайы каан, курттаг болганындан чүгле тараз, сигенге эвес, харын хөй-хөй саниг кыштагларның, күзегленің одар-белчириниге багай салдарны чедирген. Ынчангаш бистин уткып алырывыс кыш— кыштаглаашкын байдалын нарымладып, кадзы ажыл-ишчилерге шылгалдаанын шылгалдазы кылдыр эртер үжүрлүг. Орта удур, аныада ап турган хемчеглерге бодаарга, оон каш дакпыр аар, нарын хемчеглерни алыры район, кадзы Советтериң мурнунда тургустунуп келген.

Бо чугула айтырыгны шинтпирлээриниң кол уе-чадазы эртип турар. Од уениң дургузунда районнуң Советтери, колхоз, совхозтарның удуртукчулары, кадзы ажыл-агайның тускай эртемниглери чүүү кылганывысты допчузу-биле плерединкседи. Сентябрь 26-да байдал-биле алырга, район 15106 тонна сигении белеткеп алыр планныг тургаш, 12139 тоннаны белеткээн, план күүселдези 80,3 хүү, ук ажыл ам-даа үргүлчүлеп турар. «Алдан-Маадыр» совхоз 1636 тонна планын 137,5 хүү, «Сут-Хөл» совхоз 1962 тонна планын 101,9 хүү, «Искра» колхоз 1325 тонна планын 100 хүү күүселип, өске ажыл-агыйларны мурнап турар. «Чыраа-Бажы», «Большевик» совхозтарның болгаш Ленин аттыг колхозтуң механизастаттынган сиген бригадалары Өөр болгаш Тес-Хем районнарының девискээрин Ак-Чыраада сиген белеткелин үргүлчүлевишаан. «Алдан-Маадыр», «Сут-Хөл», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарда болгаш «Искра» колхозта көк-суланың үнүжү багай эвес. Сиген белеткээриниң планы санаашкынчар ёзугаар алырга, ыяап-ла күүсеттинген турар ужурлуг. 2200 тонна будук-бүрү бөлер план 1529 тоннага азы 59,5 хүү күүсеттинген. Будук-бүрү белеткээри ам-даа үргүлчүлеп турар. Кукуруза ажаалдазы доозулган. 12393 тонна силос салынган. Амгы үеде тускай эртемниглериниң санаанын ёзугаар 5000 тонна ажыг саванны эжаап сараттаар ажылды кылып турар бис. Үстүнде ажылдарда шынарлыг кылдынган түүлдер: хөй тонна сигенин барык ногаан турда, пресстеп алган чорук багай эвес. Бо улуг херекти бүдүрериге колхоз, совхозтарның ажыл-ишчилериниң аңгыда, туе-туе суурларның болгаш Чадаана хоорайның чүрттакчыларының киржилгези улуг болганын дендеглээр херек. Чыраа-Бажы, Чыргакы, Ийме, Баян-Талаа кадзы Советтери агитквартираларны дамчыштыр чүрттекчыларның, школчыларның күжүн шын ажылдааны-биле хөй ажылды кылганнар. Чыраа-Бажы кадзы Совет будук-бүрүдеи ангыдыр, ыыдыг арга-биле 149 тонна сигенин төрээн совхозунга халаска белеткеткен. Чадаана хоорайның чүрттакчылары 437 тонна сигенни, 200 тонна будук-бүрүнү белеткээн. Бо херекке райпо (даргазы Д. Сат), «Сельхозтехника» (эргелекчизи В. Вологин), Чадааннаның № 1 школазы (директору Т. Ооржак), тараа белеткелиниң конторазы (удуртукчузу С. Ревнюк) тивлекчи болганнар.

Районнуң пионерлери болгаш школачылары колхоз, совхозтарга бүрү белеткээр талазы-биле республиканың бүгү школаларынга кыйтырыгны үндүрүп, улуг соруктуг ажылдап турарлар.

Ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузарынга дөйүтат белүүктери. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта депутаттар белүү (удуртукчузу Ондар Дуктуг — Хайыракан кадзы Совет), Кызыл-Чыраа фермазында депутаттар белүү (удуртукчузу — район Советиниң депутаты Монгуш Анай) эки түүнделдерни хөргүскен. Мал чемнериниң белеткели-биле чергелештир фермаларга чемгерилге цехтерин болгаш кухняларын тудар, септүүр ажылдар чорун турар. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта, Ленин аттыг колхозта чемгерилге цехтериниң тудуу доозулган.

Эрткен кышка бодаарга, районнуң колхоз, совхозтарынга үзүр малды 9 хүү хойну кыштадыры бергедешкинин тургузар үжүрлүг. Кыштаглаашкынга белеткел ажылдары СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта болгаш Ленин аттыг колхозта өске ажыл-агыйлардан дээре чорудуп турар. Ынчалза-даа бо чугула айтырыгже Чыраа-Бажы, Чыргакы, Хорум-Даг, Баян-Талаа кадзы Советтери (ажыл-агыйлар «Чыраа-Бажы» совхоз болгаш «Октябрь 30 чылы» колхоз) кошкак кичээнгей салып турар. Оон-биле чергелештир 23 хөй кажаалары, бир ийнек кажаазы, 34 чүрттүүр бажыңнары туттунаа-даа, 463 дугаар КМК-ның тудуг организациязының болгаш чамдык колхоз, совхоз удуртукчуларының буруузу-биле ам-даа 22 кажаалардың, 37 чүрттүүр бажыңнарының тудуу доозулбаан, дужааттынмаан.

Район, кадзы Советтериң болгаш ажыл-агыйларның мурнунда кол сорулга —кыштаглаашкынга белеткел ажылларын чүгле шапкынчыларынче эвес, харын оон шыкарынче кол кичээнгейин салып турган. доозары — СЭКП-ниң XXV съездизинге бистиң белээвес болбушаан, онгу беш чылдың бирги чылының планныг сорулгаларын күүселдиринге улуг идигни бээр ужурлуг.

Б. ЧҮДҮК.

ажылчы чоннар депутаттарының Чоон-Хемчик район Советиниң күүскомунуң даргазы.

Политиктиг өөредилге чоруп тур

Баштайгы кичээлдерге

Таңды районнуң партийжи өөредилге системазында политиктиг болгаш экономиктиг билиглериниң школаларында, теоретиктиг семинарларда баштайгы кичээлдер организастыг эгелээн. Бо чаа өөредилге чылында районнуң ортумак школаларында 11 теоретиктиг, район эмнелгезинде философия болгаш медицина айтырыгларының талазы-биле семинар, харылзаа белдиринде база амыдырал хандырылга комбинадында экономиктиг билиглериниң үндезиннерин өөренир 2 школа ажылдап турар. Ол ышкаш эдээн каш коллективтерде ажылчыннар марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир 8 политшколада хаара түүтүнген. Оон аңгыда Болгазынның № 2 кадзы профессионал-техниктиг училищезинге болгаш орук-тудуг эргелелинге эге звеноның теоретиктиг семинарлары база болгулаан.

Ылаңгыя Владимировканың, Элегестиң ортумак школаларынга, районнуң харылзаа белдиринге, эмнелгеге баштайгы кичээлдер организастыг болуп эрткен.

Эрткен өөредилге чылында кызынак ажылдап, дыңнакчыларга быжыг билигни берген пропагандистер В. Бобовикова (Владимировканың ортумак школазы), В. Назын-оол, В. Сапелкич, М. Тектеренко (Дүржулга станциязы), В. Заркевич (СЭКП Таңды райкому) олар ам база эки белеткелдиг кээп, баштайгы кичээлдерни бедик деңнелге эрттиргеннер.

Октябрь 1-де эгелээн кичээлдериниң темазы — СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Москваның Бауман соңгулда округунуң соңгукчулары-биле ужуражылга үезинде чугаазы болган.

* * *

Дыңнакчылар саны өскен

Бай-Тайга районда политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң чаа чылы организастыг деңнелге эгелээн. Мында ниитизи-биле 37 политшкола, экономиктиг билиглериниң 41 школазы бар. Оон аңгыда теоретиктиг семинарлар база ажылдап турар. Бо чылын районда 7 политшкола болгаш экономиктиг билиглериниң 5 школалары нелей тургустунган. Дыңнакчыларның саны база өскен.

Политиктиг, экономиктиг школаларда, теоретиктиг семинарларда шупту 120 ажыг пропагандист ажылдап турар. Оларның иштинде эрткен өөредилге чылында эки ажылдап турган кижилер хөй. Чижээ, «Тээлиг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында мал эжиги Александра Даждын (хойжу бригадада пропагандист), «Кара-Хөл» колхозтуң экономизи Кара-оол Хертек (экономиктиг школада пропагандист), райпода ол он чыл ажыг теоретиктиг семинар чорудуп турар Сергей Хертек дээш оон-даа өскелер бар.

Чаа өөредилге чылының баштайгы кичээлдеринге Европага адышы чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш коокта чаа Хельсинкиге болуп эрткен Чөвүлел хуралдың документилери, «СЭКП-ниң XXV съездизин телепти» үткүүр дээш социалистиг чарыш дугайында» СЭКП Төп Комитединиң доклады-биле дыңнакчылар танышкан.

Чер-чеде эрткилээн баштайгы кичээлдерге СЭКП Бай-Тайга райкомунуң харылзалалыг ажылдакчылары олурушкан.

* * *

Москвадан лектор

ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң кежигүү, Бүгү-эвилелдиң «Болгаш» ниитилелиниң лектору Константин Александрович Семёнов Тываның ажыл-ишчилеринге солун лекцияларны номчуп бээри-биле чедип келген. Ол «Совет-америк экономиктиг харылзаалар» база «Экономиктиг дузалажылга чөвүлелиниң кежигүү чүүдер-биле экономиктиг кады ажылдажылга» деп темаларга лекцияларны Тес-Хем, Каа-Хем районнарының ажыл-ишчилеринге, СЭКП Кызыл хооркомунуң чанында марксизм-ленинизмниң кежээки университетинин дыңнакчыларына номчаан.

Лектор Улуг-Хем, Таңды районнарның ажылчы чоннуң лекцияларны номчуп.

(Бистиң корр.).

ВЛКСМ документилериниң солуушкуну

Тоску беш чылдың доозукчу чылының бирги чартыында чедишкиннери дээш Бии-Хем районнуң комсомол организациязы ВЛКСМ Төп Комитединиң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ол районда ам беш үүс ажыг комсомолчулар ВЛКСМ-ниң чаа документилерин алган.

Туранның ыяш белеткээр пунктузунда В. Утева секретарылаан комсомол организациязы — Бии-Хемде ВЛКСМ документилериниң солуушкунун баштай дооскан организациялардың бирээзи. ВЛКСМ комитединиң секретарының оралакчызы, ВЛКСМ райкомунуң кежигүү Валентина Федотова чаа билетти ап турда, бистиң фотокорреспондентивис А. Зайцевтиң тырттырган чуруу.

ТЕМПИНИ ДҮРГЕДЕДИП, ШЫНАРЛЫГ ЧОРУДАР

Тывага хой ажылын хөгжүдер талазы-биле СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шинтпирлерин күүселдири—мал ажылының тускай эртемниглериниң болгаш хой ажылында бүгү кижилериниң мурнунда харылсалгалыг сорулга. Амгы үеде хой ажылында чугула кампания — хойнуң тарып боозадылгазы чоруп турар. Ону чогуур хуусазында организастыг, эки шынарлыг чорутканындан келир чылда мал төлүн арбын алыры хамааржыр.

Ол ажылды бистиң Барыын-Хемчик районнуң тускай эртемниглери, хойжулары бо чылын багай эвес белетхелдиг эгелээн. Ынчалзажок эрткен чылдарның түүнелиндеи алгаш көөрге, тарып боозадылга амдаа чогуур деңнелге четпейн турар. Ол үүл дээрге бистиң тарып боозадылгаже эки ханылап кирбейн, ону четрес организастап турарывыс-тыр. Тускай эртемниглер, хойжулар боже эки кичээнгей салып турар мындыг ажыл-агыйларда түүнелдер эки болуп турар. Чижээ, эрткен берге кышта безин «Шекпээр» совхозтуң Бичe-Тейде хойжу бригадазы (бригадири К. Монгуш) төрүүр үүс хойга онаштыр 90 хураганны менди камгалап алган. Ол бригаданың хойжулары М. Минчаа, О. Күрседи, М. Шыдырав төрүүр 100 хойдан 100—115 чедир хураганны камгалап алганнар.

«Барлык» совхозтуң хойжузу О. Датпаа бо чылын районга бир дугаарында чаа рекорд тургузып, төрүүр үүс хойдан 140 хураганны камгалап алган. Мындыг мурнакчыларның дүржулгазын алгаш көөрге, оларның чеднишкини тарып боозадылганы чогуур хуусазында эки чорутканында болуп турар.

Бо чылын бистиң районга тарып боозадылгага хаара тудар хой 23 мун баш. Ынча хойну шуптузун тарып боозадылгага киирер төлөөде, районнуң ажыл-агыйларынга 15 пунктуну ажылдаңы ужурлуг. Амгы үеде херек кырында 12 пункт ажылдап, 9800 баш хойну тарып боозатказ. Ынчалзажок районда тарып боодазылганың темпизи оожум. Ажыл-агыйлардан тарып боозадылгага «Шекпээр» совхоз эки белеткел чок киргеи. Ында беш пунктуну бирээзи ажылдавас. Чер-Чаныкта болгаш Суг-Бажында пунктуларда кажаалар ам-даа септеттинмээн. Совхозтуң улуг зоотехниги Б. Даржаа бо чугула ажылды дромча чок чорудуп турар.

Районда техник-осеменаторлар ажыл-агыйларда четчирибиле бар. Ынчалза-даа оларның бо ажылга харылсалгазы ам-даа куду болуп артпышаан. «Барлык» совхозта чамдык пунктулар ам-даа ажылдавайн турар. Совхозтуң Аксы-Барлыкта Сай-Хонаш деп черде пунктузунга Чадаанның үре чедирер машиназы беш удаа чеде бээрге, ында кым-даа чок, ээн турган. Мынчаар графикти үзүп турарга кандыг түүнел чедип алдынар боор? Совхозтуң удуртукчулары моон чогуур түүнелди үндүрер ужурлуг. Ол ышкаш бүдүрүкчү кошкарларны чамдык черлерде шемелде чем-биле чемгерип турары четпес.

Ам сорулга болза тарып боозадылгаже хүн бүрүле кичээнгей салып, бо чугула кампанияны чогуур хуусазында эки шынарлыг эрттирер дээш тускай эртемниглер, хойжулар күженнишкиниг ажылдаары-болур.

Э. КУУЛАР,

райкүүскомнуң кадзы ажылагый эргелелиниң зоотехник-инструктору.

Депутат булуну

СААНЧЫНЫҢ ЧААГАЙ ИЖИ

Бүрен хемниң кыдында ферманың кызыл-булунунга ажыл соонда, чайгы хүннүң кежээнде, саанчылар чыглып келгеш, хуралдап эгелээн. Ферма эргелекчизи чыылганнарның мурнунга коллективтиң чүүү кылганын болгаш ханчаар ажылдаарын чугаалап берген. Саналдаан саанчы бүрүзү-ле ажылының дуржулгазын эшеорунге күселаан-биле ажылын, четпестерни чидин-биле шүүмчүлеп, чылдың ийнги чартыында улам күженишкиниг ажылдаарын хүлээнип турган. Ол бүүнү чаа саанчылаар болуп изиг күселиг илереткен арай чавыскалак сынныг, тырын мага-боттуг, борбак хүрен шырайлыг, 20 хире харлыг уруг кончуг кичээнгейлиг дыңнап орган.

«Саанчылардан чыдып калбас дизе чүү канчалза экил? Ниити түүнел кижи бүрүзүнүң салыышкынынган кол хамаар жыр дижип, дугуржуп турарының чылдагааны чүдел? Кандыг-даа бергелерге торулбайн, иазынымда саанчылап ажылдаар дээн күселим боттанып ирги бе? Чүү-даа канчаар, малчын дазмга изин салгаар телепти кызы" болуйн дээн дазаашкинным-на бүтпейн барза кончуг-дур!» ...Бо болгаш оон-даа өске бодалдар хайыгып баш иштинге сыңышпастааш, бир-бирээзи бот-боттарын үндүр кысып турган ышкаш, уруттга сагындырган.

Шынап-ла, аныяк кыстың бичежек мага-бодун, хензиг, чинге салаларын көргеш, саанчыларның бир чамдызының оон чедишкиниг болуурунга улуг-ла бүзүрексевес-даа шинчилиг көрүүшкүнери ол аныяк кыстың улам дувуреткен. Ол хүн инек фермазының ишчилериниң бирээзи апарган комсомолчу кыстың адын Люба Серенмаа дээр.

Ол саанчы болуруун школаны чылдарында күзеп, чогаадылга бижиир хостуг тема берип каарга безин сагган сүдү савазыраан саанчыларның ажыл-хөрээн магалап, бо чаагай мергежилди шилип алырын айыткан болур. Ам оон күзелчүткүлү боттанган, адыс бодун ажыл-херекке көргүзүп арткан. Ферманың 30 инээн хүлээнип ап турганын сактып кээрге, Любаның додуга берген арнында дидим эвес хулумзуруг кестүп келген.

Дүк-Салыр — тайга эдээ чер болгаш аныа хүн арай озалдай аарак, ногаан арга-ыяш аразындан бакылап кээр. Л. Серенмаа баштайгы сааллаңның эртенгизе хамык саанчыларны мурнай турар деп шинтпирлеп алган хирезинде-ле, хүн даглар баштарынче бедип үүнүп келгейде одунган. Айыткан шагындан эрттир удуп, инектер саарын озалдазыптар часкан. Хүн аныадазындан эрте үүнүп келген ышкаш аныа сагындырган.

Люба дуву-далаш-биле идикхевин дүрген кеттинге каапкаш, демир хүүнарын каңгырадыр бажынындан үне халаан. Саар дээш чедип кээрге, инектер чиктин сүргей көргүлеп, кодаллан үүнүп чоруптарынга белеткени берген турган. Уруг моон мурнунда ындыг хөй инек саап-даа көрбээн. Ферма механизастаттынган болгаш, саанчыларның электрилиг саалдаже шилчээнин аныяк ишчиниң ажылын харын чиигедип турган. Саанчы кыс инектерни чаштап турган, саап киргиккен. Чанында ажылдап турган дуржулгалыг эштерин өттүүнүп, чамдыктарын чемгеррге эзигинчелиндаа кончуг, сүт бээри-даа хөй болган. Куу шилги хүнажынның чанынга чеде берген, оон эмиглериниге саалда аппарадын коштурүп чыдырда, арай бооргда саап алганы сүттүг демир хүүнүн тө тептер часкан. Чаны багай инектин чанынче Люба чеже-даа чоокшулаарын оралдашкан, ол хирезинде чагдатпаан. Харын-даа эвин көргеи кожазында өске саанчы херектин ужурун билгеш, дузалажыр чедип кээрге, инек сүдүн берип эгелээн.

30 инекти саап турган, үе эрткенин Люба Серенмаа эскербээн. Чүгле өске саанчыларның инек саарының шалыпкының, сүт дужаарының дүрегинин хөлчок магазаан. Саалданы доозарының кыры турда, кадарчының дайгы-кыйгызы эртенги одарже үнүүшкүнү медээлепкен. Люба бичии-ле болза инектин үнерин саалдыр часкан.

Саггаи сүдүн дужаап көөрге, өске эштериниң көргүзүгдериндеи элээн куду деңнелге болганын сап-чурагайлар бадыткан турган. Чаңгыс-ла күшбиле чүве чедип алдынмас, ажылга ынакшыл болгаш күзел-чүткүл херек. Ынчаар болза ам үүле бүдер-дир дээрзин уруг дораан-на бодап каан.

Л. Серенмаа ынчаар саанчы апаргаи. Оон бээр чыл эрткеи. Бергелерни ол тиилеп, бодун мергежилдиг саанчы кылдыр белеткеп шыдаан. Бо үениң дургузунда саанчы-даа, инектер-даа бот-боттарын билиип, чанчыгы берген. Саалданың баштайгы хүнүнде дошкуурган турган Куу-Шилги сүткүрүүнүн талазы-биле хамык инектерни ажып, саанчының ынак инээ болу берген.

Эрес-кежээ кыс Люба Серенмаа онаашкан ажылынга улуг сонуургалдыг чоруу-биле чүгле «Бүрен» совхозтуң эвес, а Каз-Хем районнуң шалыпчы саанчыларының одуруунда кирген. Аныяк саанчы сүт саалдазын көөдедир дээш могаг-шылаг чок чүткүлүүн көргүзүп чоруур. Социалистиг хүлээлгезин ол үргүлү ажыр күүседип келген.

Бодунуң хүлээнген ажылхерээнге кызымак, ак сеткилдиг, төлептиг ишчин Бүрен-Бай-Хаак суурнун чүрттакчылары бо чылын болуп эрткен сонгулдаларда Ильинка көдээ Советиниң депутадынга бир үн-биле сонгаан. Л. Серенмаа ам үүле саанчы эвес, а кадзы Советтиң депутаты апаргаш, күрүне херээн эргелеп-башкарынга киржип, болунун хамаарышканы № 16 округта сонгукчулар-биле ажылды хүн бүрү чорудуп турар.

Кижи бодунуң күш-ажылы-биле чараш. Ажыл-ишчи, кызымак, кежээ боорга, чон дораанна эскерип каар. Серенмаалар мындыг. Өг-бүленин эр ээзи—комсомолчу Көк-оол мурнакчы чолаачы диртип, совхозунда мактаттырып турар. Ала-незиниң чаагай херээн уламчылаар ийи алышкы аас-кежиктиг өзүп орар: Миослав —үш харлыг, Тахир — удавас бир харлаар.

Чаш ажы-төлдүг не кижиге саанчылап ажылдаары берге болбайн чаа. Оон кадыкда депутат болуру — улуг хүндүткел болгаш харысалга. Чүге дээрге аңаа чугула айтырыгларны шинтпирлежир, чоннуң тура-соруун болгаш сонуургалия илерединг кылдыр идегээн. Л. Серенмаа чаңгыс чер чүрттүгларының бүзүрелин шыыдып, сонгукчуларның негелдехомудалдарынга дыңнангыр, сагыш човангыр чоруун көргүзүп, чагыларның күүселдезин ой-шаанда харылап берип турар. Чоокта чаа тос уругларлыг не К. Чаш-оол чүрттаар бажың тывылбастааш туруп бээрге, бодунуң округунуң депутады, Л. Серенмаага негелде кылган. Кадзы Совет депутаты Любовь Селеновна ол айтырыгны чогуур черлерге тургускаңының түүнелиинде хөй чаш уругларлыг өг-бүленин бажың-биле хандыртынган.

Аныяк депутат ийи чыыш дургузунда Ильинка көдээ Советиниң депутады хүлээлгезин чүткүлүг күүседип турар. Амгы хүннерде оон округунуң сонгукчулары төрээн суурунуң күсү чаагайжыдылгазынга үлегерлиг киржип, янзы-бүрү ыяштарны тарып, бажыңнар чанында бок-сүрээни аштаарыглап, кудумчуларның херимнерин септеп-селип, малгаштыг черлерни аргышкан улус эртеринге таарымчалыг кылыр манзалап турар.

Аныяк саанчы кыс Л. С. Серенмаа ат-аллар-даа кизи сүрер деп бодаваан, ынчалзадаа ажылгыр чорук ону чайгаар-ла чонуң бедик хүндүткелин чаалап алырынга чедиргеи. Бергелерни ажып эрткеш, саанчы болуру багай эвес мергежил-дир дээрзин ол ам ылап билген.

Депутат саанчы Любовь Серенмаанын чаагай ижи төрээн фермазында уламчылавышаан. Ол болунуп тоску беш чылдың доозукчу чылында чедип алган күш-ажылчы көргүзүглерин XXV партийжи съездиге сөңнеп бедиткен хүлээлгелерин күүселдир дээш күженишкиниг ажылдаарын планнап турар.

Д. САЛЧАК,

«Шыныың» тускай корр.

ЧУРУКТА: Л. С. Серенмаа.

В. ТАРТАКТЫҢ фотозу.

НАЙЫРАЛДЫГ ӨГ-БҮЛЕ

Коммунистиг партиянын, Совет чазактың бүгү-ле чүвени кижиге, кижиниң чаагай чорунга бараалгадып турары өөрүнчүг. Аас-кежиктиглериниң бирээзи болгаш, ханы бодалдарны, өөрүшкүлериниң үндезинин, солун болгаш чаа түүлдерин сайгара бээр-дир мен.

Совет кижилериниң амыдырал хандырылгазы экижээн, ажылдап алыр ажык орулгазы көвүдээн. Культуразы, билиг бедээнинден кижи бүрүзүнүң материалдыг сонуургалы база улгаткан.

Бистиң аравыста эки, ажылга чүткүлдүг, амыдыралга үлегерлиг кижилер-ле хөй. Мээн чаңгыс чер чүрттүүм Чамдылай Макарович Балдан-оол, Кидиспей Васильевна Алдынкыс оларның өг-бүлезин чижекке айтыр бодадым.

Берт-Даг суурда № 1 агитквартирага хамаарыштыр алырга, оларның бажыңы мактаалыг: девискээри шевергин, олурткан ыяштары, тарымал үүштери чайның хүннериде ногаарарты хээлеттер, даштыкы өске-даа байдалы көрүштүт. Бажыңның ишти эдиледдин амыдыралга чугула чүүдери-биле долу деритгинген, уругларының бот-кичээл кылырынга таарымчалыг байдал тургустунган.

«Тес-Хем» совхозтуң саалга ажылдакчызы К. В. Алдынкыстың бичe сеткилдиг, хөй-шитичи мөзү-шынарын суурнуң чону мактаар: херээженнер чөвүлелиниң, улусчу контроль болүүнүң, школада төрелдер комитединиң кежигүүнү. Үе-шактыг таарыштыр хуваап алганындан, ол бүгүге четчип, пропагандис хүлээлгезин база ак сеткилдиг күүседип турар.

Совхозтуң механиги Ч. М. Балдан-оол онаашкан ажылынга мергежээн, техниканы бүдүрүкчүлүг болгаш камныг эдилээринге ёзулуг демиселчи, төлептиглериниң бирээзи. «Хол изин бут часпас» дажири ышкаш, ол өг-бүленин уруглары ада-незинин үнелиг шынарларын хевээр дөзээн: өөредилгези үлегерлиг, чуруму эки, кижизе эвилеп болгаш найыралдыг.

Т. МОТОРК.

КЫШ КОРГУНЧУГ ЭВЕС

Өөр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң малчыннары Ооржак Чамдылдай, Ооржак Кечил, Кара-Сал Маннай-оол олар келир кышка хынамчалыг белетеңгеш.

Сөөлгү хонуктарда малчын бүрүзү 5 тонна ногаан массаны хол-биле немей кезип белеткээш, кыштагларда аппарып сараттаап алганнар. Сигении кыштагларже сөөртүү үргүлчүлеевишаан. Ол малчыннар боттарының шудургу күш-ажылы-биле келир кышка четчир мал чемни белеткеп алганнар.

Кыштагларда малчыннарның чүрттаар бажыңнары, мал кажаалары бүрүн септеттинген. Ол малчыннарның кадарып турар хойларының деңгилдези база эки. Олар малдың чайгы оларын сүүзүнүг оттуг, сорнин тайгаларга семиртип алганнар. Ынчангаш оларга ам кыш коргунчуг эвес.

О. ДАЛБЫП.

Тыванын геологтарында

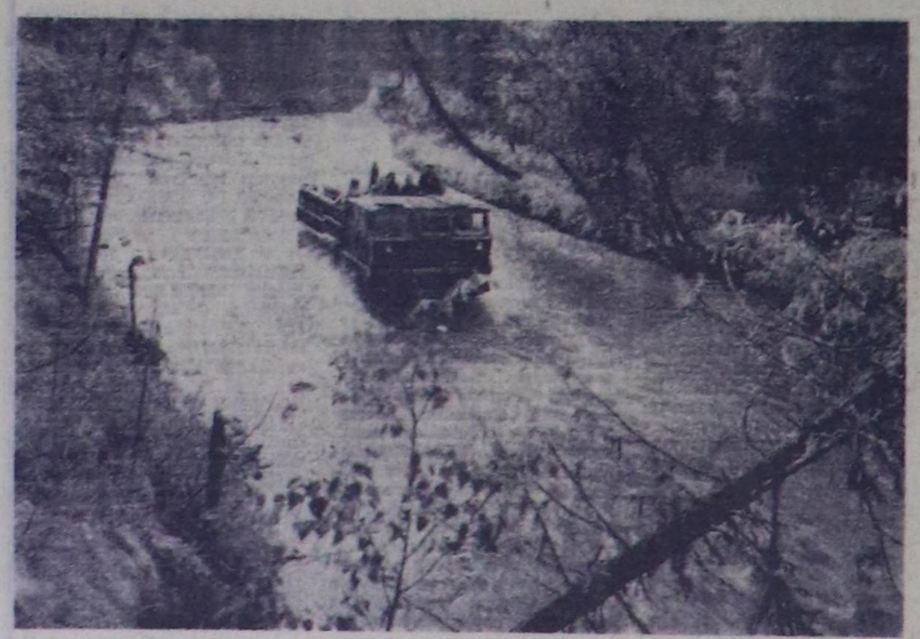

ТЫВА АССР. Тоску беш чылдың дургузунда Саянның геолог-шинчилел партиязы улуг шинчилел ажылдарын чорутканы. Саян дагларында даг-дүгүнүң чаа улуг байлактыг черин ажытканы. Баштайгы санаашкыннар-биле алырга, ында 10 миллион тонна ажыг үнелиг минерал бар болуп турар. СЭКП-ниң XXV съездизин телептиг үткүүр дээш партияның коллективи чаа бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

ЧУРУКТА: вездеход—геологтарның кол транспорту.

А. ПОЛЯНОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

КАДЫР КАШПАЛДА АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРГЕ

Шом-Шум—«Сүт-Хөл» совхозтуң эң ыракты девискээрлериниң бирээзи. Ынзар хемнер кежин, сыннар ажып чораан чедер, чайын аътты аргыжар. Кыжын арт ажар орухтар хөргүктерге дүй бастырып, хөшке чүглүп турар апаарга, үүле Хемчиктиң үнүнүң дош оруу-биле аргыжар.

Шом-Шумда совхозтуң янзы-бүрү малын малдаан малчыннар-ла хөй. «Сүт-Хөл» совхозтуң дирекциязы, партия комитеди болгаш ында ажылчын кооперациязының баштаар чери малчыннарның амыралычые доктаамал сагыш салып келгей.

Чоокта чаа совхозта партком секретары Владимир Шыырапович Сат ажыл-агыйның Ишкин салбырында бөлүк специалистер-биле Шом-Шумнуң өшкү бригадазының 14 коданнарын эргиништеан, чылгы болгаш сарлык кадарчыларынга чедип чораан.

Эрткен хыжын улуг хар чаап, агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок турзадаа, ол девискээриң малчыннары шулуургу ажылдаанар. Төскү беш чылдың доозукчу чылында алган социалистиг хүлээлелерин күүседир дээш ажылдап турар мурнакчыларның саны өшкү бригадазында хөвүдээн.

Малчыннар Сат Бэдмирэ **(үстүнден бирги чурукта)**, Түлүш Тыртык, Александр Ондар болгаш өскелер-даа төрүүр 100 өшкүден 90-дан өрү аңайны, бир өшкүден-не 500—600 грамм чедир чөөктү алганнар. Ылаңгыя аныяк малчын Александр Ондар чеди чыл өшкү кадарып турар. А сөөлгү дөрт чылда оон коданындан чаңгыс баш-даа хогараваан.

Өшкү кадарчылары 1975 чылдың күүрүе планынга 2000 өшкүнү ортумактан өрү күштүг кылдыр семирткеп, төрээн совхозуның мурнуудан дужаганнар.

Чылгычы Ооржак Чөнүхпейниң **(ийиги чурукта)** ажылы база эки. Төрээн совхозунга чылгы ажылын сайырадыр дээш ол 18 чыл иштинде шулуургу ажылдап келген. Эрткен чылын совхозкө Кызыл-Тайга салбырын тускайлаан. Чылгының мнаар үзүптерге, 37 төрүүр бе арткан. Хоочун чылгычы оон 30 кулушну алган.

Ишкин, Шом-Шум ышкаш кадыр-берт черлерге чылгы малдың үнези кончуг улуг дээрзин О. Чөнүкпей чугаалап олурар. — Бистиң байдалывыска көжер-дүжерде, кандыг-даа ажыл бүдүрүп алыр дээнде азы совхоз-биле аргыжарда үүле аът негеттинер, ындыг турбуже сөөлгү үеде чылгының баш саны кудулап, салбырның, совхозтуң удуртукчуларын бо чоруктуң дүвүреттейн турары элдептиг — деп, ол чугаалаар болду.

Шом-Шум бригадазының бригадири Дарыа Эрендеевич Ондар назы-хары дөгүзеде, кадыр-берт хем-сында кадарчыларны хаара тудуп, планныг онаалдаларны күүседир дээш малга чем-суурну белеткеп, 85 тонна сигенни, 30 центнер будук-бүрүү кыштагларда чедирип алырын шалыпкын организаттаан. Кыштаг саная 10 тонна өдек овзалаттынган, кышка удур кажаа-хорааның септелгези бүрүн доозулган.

Чоокта чаа шом-шумчуларның бригада хуралы болган. Аңаа мал чеминге немелде кылдыр кижи бүрүзү үүс килограмм бүрү чырын хүлээнгеннер. СЭКП-ниң XXV съездазынге төлептиг ужуражыр дээш малчыннар күүсеннишкинниг ажылдап, кыштан кинтиниң малын хүр ажырар дээш бүгү хемчеглерин чорудуп турар.

Сүт-Хөлдүң ажылчын кооперациязының автолавказы база бир чүрек машиназынга эргежок чугула ажыл-чемниң үлетпүрүүн бараанның малчыннарга четчир кылдыр чүдүрүп алган, Улут-Хем районуң девискээрин тавартыр 120 километр орукту эртип, Шаңчының Сут-Бажы деп черге баш удур дугурушкан хүнде чеде берген бис.

Эртенгиниң 10 шак-даа четпээнде чөөрби ажыг малчын Хемчиктиң ол чартынга кэзи доктаагаш, сыныктап турып сүстүрүп кежип келгеннер. Совхозтуң бухгалтериязыдан Сергей Тюлюш малчыннарның эксша-шалыңны үлеп турда, автолавка салыгжызы Анай Бокаштай садыглап эгелээн **(ушкы чурукта)**.

Ол хүн садыгжы малчыннарга 4000 ажыг рубльдиң бараанын саткан. Совхоз дирекциязының, парткомнуң болгаш ажылчын кооперациязының ырак-узакта малчыннарже сатыш салып турары дээш олар өөрүп четтиргенин илеретпеннер. Шом-Шумнуң малчыннарынга бараан чедирерин Хемчик дожунуң оруу-биле кышкы үеде чедирерин база планнап турар.

В. БЮРБЮ.

Сүт-Хөл ажылчын кооперациязының баштаар чериниң даргазы.

Ш. КУУЛАР.

«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

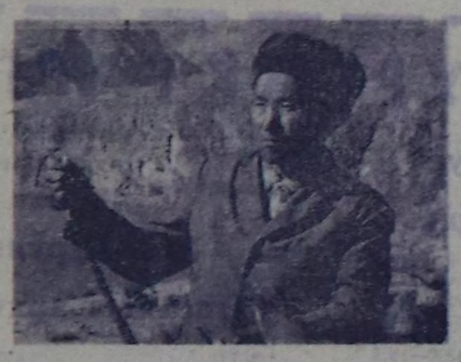

БУЯННЫГ ҮҮЛЕНИҢ ЭЭЛЕРИ

Дамдың Хортук-оол—Бай-Тайга районда «Бай-Тал» совхозтуң аныяк малчыны. Ниитиниң кодан хоюн баштай хүлээп алган үезинде аңаа дыка берге болган. Дуржулга чок оол еске малчыннардан аргасуме айтырарындан безин эгенир турган. Ажыл-иштиң аяк-бажын тыппастап турып бээрге, ону бир дагдыныкчыга хүлээткен бис.

Коммунист Мандай-оол Доос—районуң хоочун малчыннарының бирээзи. Ол «Бай-Тал» совхозка үүгле хөй кадаргаш безин он чеди чыл болган. Оон ажылдаары база бигай эвес, малчыннар аразынга калбарган социалистиг чаруштың мурнуку одуруун үргүлчү эзлеп келген. Бичангаш совхозтуң партия организациязы болгаш дагдыныкчылар чөвүлели хойжуның мергежилинге аныяк кадарчы Дамдың Хортук-ооллу өөредирин болгаш кижизидерин аңаа хүлээндирген.

Бо хоочун база аныяк ийи малчынның кыштаглары-даа, чазаглары-даа кожа, чайлагларының ораза база ырак эвес. Ийи аал аразынга чон чангыс-даа хүн үзүктелбес. Аныяк кадарчының чүү кылып турары дорваан-на дыннаып келир. Чамдыкта эртен-кежээ чайлыг үе тыпты бээрге, дагдыныкчы боду-даа ол аалга келзип чеде бээр. Мындыг байдал дагдыныкчының ажылынга таарымчалыг болган.

Дамдың-оол Хортук-оол хөй кадаргаш чангыс-ла чыл болган. Ынчалза-даа ол төрүүр чүс хойга онаштыр 100 хураганны доруктуруп ап шыдаан. Оон хөй бүрүзүнден-не ыргып алган дүгү — 1 килограмм 900 грамм. Бо дээрге хоочун малчыннарга безин бедик көргүзүг. Маңаа дагдыныкчының кирген үлүү улуг.

«Бай-Тал» совхозта бежен ажыг дагдыныкчы бар. Олар шуптузу дагдынып алган аныяктарын ажыл-ишке өөредип, чараш аажы-чаңга кижизидип, буянныг үүлени бүдүрүп турар. Оларның аразында Н. Наажон, Д. Допул, С. Бадырги болгаш оон-даа өске үлегерлиг хоочуннар бар.

Совхозта дагдыныкчы бүрүзү хүлээнип алган аныяк кижизи-биле ийи талалыг керээни чарган ажылдап турар. Ук керээлериң боттанылгазын дагдыныкчылар чөвүлели болгаш партия организациязы хынап турар. Чамдык дагдыныкчыларның отчёдун партия хуралдарынга дыннап, чогуур хемчеглерин ап келген. Бистин дагдыныкчыларывыс аныяктар кижизидилгезинге амдаа улуг үлүгү киндерлер.

С. КОМБУ.

совхозта дагдыныкчылар чөвүлелиниң даргазы.

ССРЭ-НИҢ САҢ МИНИСТЕРСТОЗУНДА БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ БАНКЫЗЫНДА

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даасканын ёзугаар ССРЭ-ниң Саң министерстозу болгаш ССРЭ-ниң Күрбанкызы 1948 чылда үндүрген 2 хүүлүг күрүне чөлзизин 1 миллиард рубль түңге дедир төлээриниң ийиги тиражын 1975 чылдың октябрь 7-ден 9-ка чедир Москвага орттирген. Төлевир тиражының тулгаштырар таблицалын топ солуннарга 1975 чылдың октябрь 26-да парлаар, а тиражта кирген облигациларны 1975 чылдың октябрь 27-ден эгелеп төлээр.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

АКЫ-ДУҢМА ЁЗУНУҢ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАЗЫ

ГДР-ниң партия-күрүне төлээлериниң Совет Эвилелинде аян-чоруун даштыны солуннар калбаа-биле чырыдып турар.

● **БЕРЛИН.** «Нойес дойчланд» солун «Найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузаламчы дугайында керээни» «төөгүлүг ужур-дузалыг бөлүүшкүн» кыллыр үнелеп бижээн. «Э. Хонеккер биле Л. И. Брежневтиң ат салганы ол документ болза, ГДР-ниң партия-күрүне төлээлериниң ССРЭ-ге аян-чоруунун эң кол түңнели болган — деп, ол солун бижаан. Ол керээ бистиң республика биле В. И. Лениннин чүртүнүң аразынга акы-дуңма харылзааларны калбартырыңга чаа, шынар талазы-биле улам бедик үе-чадазының эгези салдынган — деп, «Нойес дойчланд» уламчылаан. — Бо төөгүлүг документиге үнделзилээш, бистин күрүнелериниң бүзүлбас чаңгыс эви хөй талалыг, улам делгем хемчээдиг апаар».

● **ВАРШАВА.** Польшаның солуннары Совет Эвилелинин болгаш Герман Демократтыг Республиканың аразынга ужуражымышкыннарның дугайын «ССРЭ биле ГДР-ниң сырый эвилели», «Акы-дуңма ёзуунун харылзаалары» деп эгелериниң алаанга бижээн үүлдери-биле дыннадып турар.

● **БОННН.** «Москвага мырынай чаа чарган Керээ болза, ССРЭ биле Герман Демократтыг Республиканың аразында бузулбас найыралдың болгаш бот-боттарын деткиириниң харылзааларының дугайында чайынаначак херечизи болуруп» «Үнзёре цайт» солун бижээн.

Мюнхенде үнүп турар «Хөлдойче цайтунг» солун ийи чүрт аразынга аңгы-аңгы адырлар талазы-биле кады ажылдажылганы моон-даа сонгаар калбартыр дээнин «Керээниң кол чүүлү-дүр» деп алаан.

● **НЬЮ-ЙОРК.** ССРЭ биле ГДР боттарының күрүне харылзааларын чаа керээге үндезилээр дээн. Ийи чүрт аразынга найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузаламчы дугайында Керээзин америк солуннар ынчаар үнелеп, көрүп турар.

Ассошиэйтед пресс агентилел ол документини «эң чугула чүүл» деп тайылбырлавышаан, Европаның айыл чок чөрүүн хайыраарының чугула чүүлдериниң бирээзи ол диптин кызыгаарларын үреп болбазын Керээде база айтып турарын онзалап демдеглээн. «Ол принципти Керээге киирерде ийи тала,- Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралдың шиитпирин барымдаалап көрген» деп, АП демдеглээн.

(СЭТА).

АЖЫЛЧЫННАРГА 30 ЧЫЛДА БАРААН БООП КЕЛГЕН

ПАРИЖ. (СЭТА). Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының тургустунган хүнүнден бээр 30 чылынга турасказаткан оон Чингине чөвүлелиниң юбилейлиг сессиязынга ПБФ-ниң даргазы Э. Пасторино чүве чугаалаан. Ажылчыннарның социал-экономиктиг болгаш политиктиг хосталгазы дээш демиселинге профэвилелдериниң чаңгыс эптиг болур чоруу шиитпирлиг чепсек боп турарын ол демдеглээн.

ПБФ-ниң политиказының кол-ла угланышкыны болза национал хосталга дээш, боттарының кол-кол негелделерин хандырары дээш демисежип турар ажылчыннар болгаш улустар-биле соксаал чок эпсеткил каттыштырылгазы болур дээрзин илеткелчи онзалап демдеглээн. Э. Пасторино ПБФ-ниң ажыл-чорудулгазының кол-кол үелеринге доктаагаш, мынча деп чугаалаан: «Амгы үе—делегейде күштериң дензигүүрүүнүң байдалы дешилелениң талазынче чайылганы-биле онзаланып турар. Ол чорук Совет Эвилелинге баштаткан социалистиг делегейниң чедишкининг хөгжүлдезинден, национал-хосталгалыг болгаш империализмге удур демиселдиң улам күштеленинден тодарайы-биле кестүп турар. Оон-биле кады капитализм даны кризисте таваржып турар болгаш оон чөрүүлдээлери улам-на күштелип жел чыдар, а ажылчыннарның экономиктиг демисели улам-на политиктиг байдалче кирип турар апаргаш. Грециядa болгаш Португалиядa фашистиг эрге-чагыргаларының дүшкени — ол бүгүнүң чарыгбас хеззинин түңнели-дир.

ПБФ бодунуң интернационалчы чаңчылдарынга шынчы болбушаан, ажылчыннарның болгаш улустарының демиселиби-биле дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазының тугун бедии-биле тудуп келген — деп, ПБФ-ниң даргазы чугаалаан. Бөгүн бистер фашизмге удур демисежип турар Чилиниң болгаш Испаниянның улустары-биле, революстуг чаартылгаларны камгалаары-биле демисежип турар Португалиянның улузу-биле боттарывыстың эпсеткил каттыштырылгавысты база көргүзүп турар-дыр бис. Ол ышкаш бистер араб улустар-биле, Иранай-Кыдаттың болгаш Кипрниң улустары-биле база эп-сеткил каттыштырыл турар бис. ПБФ моон-даа сонгаар хамаарышпас чорук дээш, хосталга болгаш социал дешилге дээш ажылчы чоннарның болгаш улустарының төөгүлүг демиселди чорудуп турар черлеринге оларның-биле хады туржур апаар.

ПБФ-ниң чиңгине секретары П. Жансус Совет Эвилелиниң болгаш өске-даа социалистиг чурттарның чайгылыш чок тайбын политиказын бедии-биле үнелеп, мындыг политиканы ажылчы чоннарның, профэвилелдериниң болгаш капиталистиг чурттарның дешилгелиг күштериниң талазындан улам калбаа-биле деткип турар апарганын чугаалаан. Ол Европага айыл чок чорук болгаш, хады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралдың тайбыңның болгаш дүшкүүрлүг байдалды чавырылдырарының хереэнге төөгүлүг ужурдузалының демдеглээн.

П. Жансус оон соонда капитал чурттарында ажылчы чоннарның байдалының улам дорайтап турарынче кичээнгейни угландырган. 1974 чылда капитал чурттарынга болгулаан ажыл соксадышкынының шимчээшкининге 47 миллион хижиниң киришкенин оратор чугаалаан.

Оон-биле чергелештир экономика кризизи — делегейниң чайлаш чок болуушкуну эвес, а монополияларның эрге-ажыктарынга чагыртқан капиталистиг күрүнелериниң политиказының түңнели-дир дээрзин социалистиг чурттарының чедишкининиң көргүзүп турарын П. Жансус база демдеглээн.

ПОРТУГАЛИЯНЫҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалияда политиктиг байдалга анализ берген медеглелди. Португалияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Политиктиг комиссиязы октябрь 8-те парлап үндүрген.

Чурт мурнуку ышкаш, чиг-лиг кризисти чурттап эртип турар, ону политиктиг эрге-чагырганың дээди органнарынга эде тургузуушкуннар-биле-даа, оларга барының үеелдиг күштериниң туружун быжыглаары-биле азы чазактың политиказын барыын үеелдиг талазынче эргилдириниң аргазы-биле-даа таарыштыр тургузуп болбас деп, документиде демдеглээн.

Контрреволюция болгаш чажыт террористи белүүтер идеологиялык-биле хөделирин уламчылап турар. Ол черниң реакционерлериниңе болгаш консерваторларга делегейниң реакциязы дузалап турар.

Кризисти шиитпирлээрниге дешилгелиг күштерге удур эвес, а контрреволюстуг күштерге удур шудургу болгаш дарый демиселди чорудары эргежок чугула деп, медеглелде айытқан. Демократтыг хосталгаларны болгаш революциниң өске-даа чаалаан алышкынларын камгалап алырының эргежок чугула негелдези болза реакциниң күштериниге удур демиселе болур.

Корум-чурум чок чорукка болгаш анархиягa удур ПКП шыңгызы-биле удурланып, демократтыг корум-чурумну детки, революстуг эрге-чагырганың күштелири, хамааты, шериг болгаш хөй-ниитиниң чурумун сагыры дээш туружуп турар деп, Политкомиссия онзалап демдеглээн.

Амгы байдалдың шынар болган онзагай үүлдериниң бирээзи болза ажылчын эдиниң болгаш Португалияның бүгү революстуг күштериниң удур шаан халдашкынче шилчээни болур деп,- медеглелде оон ындай демдеглээн.

Чуртта бодунун амыдыралчы эргелерин камгалаар дээш ажылчын ангының хөделиишкини калбарып, революстуг хөөнүг шериглериңе, көдээ ажыл-агый ажылчыннарының, ажылчы чоннарның өске отряд-тарының төлөөлөкчиларының массалыг чыскаалдары боп турар.

Реакциялыг болгаш консерватиктиг күштериниң чимеенишкининнеринге, чуртту бирыын үеелдиг талаже эргылдирер деп орааллажышкынларга португал улустуң харыызы болза чаа революстуг көдулуушкун болган деп, ПКП ТК-ның Политкомиссиязы онзалап демдеглээн.

ПКП кризисти политиктиг шиитпирлээр дээш туружуп турар деп демдеглээш, Португалияда тургустунган политиктиг болгаш экономиктиг аар байдал демократтыг хосталгаларны болгаш революциниң чаалаан алышкынларын камгалаарынга сонуургалдыг бүгү күштериниң каттыжышкынын иеген турар деп, Политкомиссия айыткан. Ол күштер кризистен үнер арганы тыварыга, фашизмниң эрге-чагырганы база катап келирин болдурбас дээш бүгү күженнишкиннерин үндүрер ужуулуг.

Чепсектиг күштер-биле эвилелдежип алгаш улус социализмче хөгжүп орар чаа демократтыг Португалияны тургузуп алыр дээрзинге бүзүрелиг ПКП ТК-ның Политкомиссиязы түңнелинде илереткен.

КНО: санал-онал солчуушкуну

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының ында боп турар XXX сессиязында нинти-политиктиг санал-онал солчуушкуну сөөлзүреп келген.

Мексиканың президентизи Л. Эчеверия-ның чугаазы колдуукда-ла чаа хөгжүп эгелеп турар чурттарның айтырыынга хамаарышкан болган. Социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының ол күрүнелерге калбак деткимчени көргүзүп турарын президент демдеглээн.

Кипрниң президентизи архиепископ Макариос бодунун чугаазында кипр айтырымының дугайында КНО-нуң резолюциязын доп-дораан күүсеериниң эргежок чугулазын айытқаш, ортулуктан даштыкы шериглерни шуптузуп үндүреериниң, аңаа даштыкыдан кандыг-даа солгаарлаашкынны соксадырын болгаш дескен кипрлериниң төрээн черлеринге ээп кээрин хандырарының чугулазын демдеглээн.

Делегейге тайбыңга болгаш Мурнуу Африкага айыл чок чорукка эң шыңгыы кызаныг империализм болбушаан турарын Нигерияның Федеративтиг Республиказының даштыкы херектер талазы-биле комиссары Дж. Гарба чугаалаан.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

ВАРШАВА. Бо чылын Польшага эки турага үндезилээш күүсеткен ажылларның үнези 12 миллиард злотых ажар, а бо беш чылдың дургузунда 50 ажыг миллиард злотых болур. Улустуң чаңгыс эвиниң фронтузунуң воеводалар комитеттериниң чанында хөй-ниити өгелекчи чоруктарның комиссияларының төлөөлекчиларының чөвүлел хуралынга эп-не үнелиг өгелекчи чоруктарны ажылдаарын ам-даа уламчылаар деп демдеглээн.

ЛОНДОН. Тред-юнионнарның Британ конгрези Франконуң ёзу-чурумун ангылаарының талазы-биле базымнарны ап чоруларынче Англияның чазаан кыйырган. ТБК-ның улустар аразының комитеди-ниң хуралынга Испанияда бедик антифашистеонг шаажылалдарны өлүргенинге хилеңнээшкиниг удурланышкынны илереткен болгаш ол чуртта шаажылалдарны доп-дораан соксадырының дугайында негелдени илереткен.

КОТОНУ. Мурнуу Кореябиле дипломаттыг харылзааларны үзериниң дугайында Дагомеяның чазааның хүлээп алган шиитпириниң дугайын ында албан ёзуу-биле дыннаткан. Оон мурнунда Дагомеяның чазаа болгаш Кореяның Улус-Демократтыг Республиказының чазаа ийи чурттарның аразында дипломаттыг харылзаалары тургузарының дугайында шиитпири хүлээп алгаймыр.

НЬЮ-ЙОРК. Пиночеттің фашистиг хунтазының үүлгелиглерине удурланган массалыг чыскаал октябрь 7-де аңаа болган.

Чыскаалганнарның холлаарында плакаттарга «Чилиде бүгү политиктиг хоругдаттырганнарны хостаар», «Фашистиг халыг террорну соксадыр», «Пиночет—өлүрүкчү» деп бижээн болган.

ЛА-ПАС. Боливияның найысылалында «ССРЭ—Боливия» деп совет фотоделгелге ажыттынган. Хөй санныг фотографиялар келгеннерни совет улустуң амыдыралы-биле таныштырар, совет эртемниң болгаш техниканың чедишкиннериниң дугайын чугаалап бээр. Элээн улуг черни совет-боливия садыг-экономиктиг кады ажылдажылгага, ийи чурттарның аразында эртем болгаш культура талазы-биле харылзааларга турасказаткан бөлүк эвилээн.

ТОКИО. Сидзуока префектурага чаттан суттуг чаашкын элээн каш районнарга үеренишкинин болгаш чер кешкелендиришкинин болдурган. Ол үеренишкин 6300 бажыңнарны үрээн, кан магистральдарының болгаш машина орухтарының хөй участоктарын суг алгаш барган.

Хамамашу болгаш Симода хоорайларга суттуг чаашкын онза улуг чидириглерни таварыштырган. Өлген кижилер база бар болган.

ОТТАВА. Канаданың Коммунистиг партиязының Төп Күүсекчи комитеди испан беп антифашистерни шаажылаан өлүргенинге удур шыңгыы удурланышкынны кылган. Оон парлап үндүрген медеглелинде Испанияда бүгү политиктиг хоругдаттырганнарны хостаар дээн делегейниң хөй-ниитизиниң негелдезин деткээн, франкисчи ёзу-чурумга удур, чуртка ёзулуг демократияны тургузары дээш испан улустуң коргуш чок демиселинге эпсеткил каттыштырылгазын илереткен.

ЛОНДОН. Соңгу Ирландияда террор үргүлчүлевишаан турар. Ол англи провинциялың чурттакчы чоннуң аразында өлүрткеннериң саны өскен. Эрткен понедельникте Ольстерге 13 кижи өлген, хөй санныг тайбың хамаатылар аары-биле балыглаткан.

(СЭТА).

КБК-ниң болгаш ФДКТ-ниң кыйгырымыбиле Франциядa чорудуп турган хөделиишкиннер хүнү ажылчы чоннарның Парижке болган массалыг чыскаалы-биле доозулган. Париж районунуң он-он муң ажылчы чоннары Нациялар шөлүнден хоорай ратушазының бажыңынга чедир пенсия назынын кызырар, ажыл төлевирин хевээр арттыргаш, ажыл хүнүн кызырар, ажыл-биле долу хандырар деп негелделерлиг лозуңкар-биле эрткеннер.

ЧУРУКТА: Парижтиң ажылчы чоннарының чыскаалы.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Юридиктиг консультация

Мээң уруум эрткен айда ийи катап аарды. Ону ажаары-биле баштай меңээ, бот-ие болурумга, эмнелге хуудузун 10 хүн дургузунда берген. Каш хонук эрткен соонда уруум база катап азраан. Бо удаада эмчи меңээ эмнелге хуудузу бербеди, чүге дээрге бир ай дургузунда аарыг уруг ажаап турар үеде эмнелге хуудузун чаңгыс катап бээр дугайын чугаалаар болду.

Ол шын ирги бе, тайылбырлап бээрин диледим.

Т. МОНГУШ.

Чадаана хоорай.

БИЧИИ УРУГ ААРААНДА

(ЭМНЕЛГЕ ХУУДУЗУН БЭЭРИНИҢ БОЛГАШ ОНУ ТӨЛЭЭРИНИҢ ЧУРУМУ)

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1973 чылдың июнь 26-да хүлээп алган № 530 доктаалының 2-ги чүүлүнде айтқанын ёзугаар, 11 хар четпээн аарыг уругну ажаарыбиле эмнелге хуудузун болгаш пособиени (төлевирни) аарыг уругну ажаары негеттинер үе дургузунда, ынчалза-даа календарылыг 7 хүнден ажырбайн бээр. Бот-иелерге, дулгуяк хереэженнерге хамаарыштыр эмнелге хуудузун болгаш пособиени ол уруг аараан таварылга бүрүзүнде бээр болгаш ону кандыг-бир хуусаа-биле ыызыгаарлавас (чижээ, бир ай дургузунда суг дээн ышкаш).

Эш Монгуш, силерниң уруунар чаңгыс ай дургузунда ийи катап аарып турган болза, ол ийи таварылга санында эмнелге хуудузу болгаш пособиени силерге бээр ужурлуг. Ол уруг, чижээлээргe, бир айда баштай бир аарыг-биле, оон соонда еске аарыг-биле-даа аарып болгай. Бир эвес эмчилер ай дургузунда чаңгыс катап эмнелге хуудузун бээр чүве дээн болза, ындыг таварылгада районнун, поликлиниканың кол эмчизинге азы эмнелге-контроль комиссиязынга бадар ужурлуг турган-дыр силер.

* * *

Он дөрт хар четкен аарыг уругну ажаары-биле эмнелге хуудузун кандыг таварылгада, кандыг чурум-биле бээр ирги?

Н. МОНГАЛ.

Ак-Довурак.

Он дөрт хар четкен аарыг уругну ажаары-биле эмнелге хуудузун болгаш пособиени он хар четпээн аарыг уругларны ажаары ышкаш чурумнуг бээр.

Он дөрт хар четкен болгаш оон ашкан назылыг аарыг уругларны ажаары-биле эмнелге хуудузун болгаш пособиени төлээрде, үш хүнден эртир бербес. Ынчалза-даа аарыгның аарынлан база өг-бүленин байдалынан хамаарыштыр, ол уругну ажаары эргежок чугула азы эмчиге 2—3 хүн чыттырары таарымча чок болза, ол хуусааны уазылыпдаа болур. Ындыг онза таварылгада эмнелге хуудузунуң хуусаазын 7 хүн чедир уздырып болур.

О. ИРГИТ,

юрист.

Театр

ЧОГААДЫКЧЫ ӨЗҮЛДЕ

ЧАА СЕЗОННУ АЖЫДЫП ТУРА

Совет улус тоску беш чылдын доозукчу чылынын тургузукчу ижинде хаара туттунган. Планныг онзалдаларны ажыр болгаш долдур күүседир, чаа ажыл-херектер-биле Төрээн чуртун өөртүү бистиң улузувустун чаагай чанчылы апарган. Республиканың хөгжүм-шин театрынын коллективи чогаадыкчы ажыл-херектери-биле чонга бараан болуп, дөртенги чаа сезонун эгелеп турар.

Эрткен театр сезону бистиң амыдыралывыска үүнүп-биле онзагай болганын демдеглеп болур. Партияның XXIV съездизинин шинтпирлерин амыдыралга боттандырар дээш республиканың ажыл-ишчилерин күш-ажылчы сорулгаларже мобилизастаар херекке бистиң чогаадыкчы коллектививис тодаргай үлүүн киирген. Совет улустун Ада-чурттун Улуг дайынынга фашистиг Германияны тиилээнинин 30 чыл болган юбилейинге хамаарыштыр хөй ажылды чоруткан бис. К. Кудажынын «Он бир», А. Салынскийнин «Барабанчы кыс», А. Коломиецтиң «Ак-көк ивилер», Анкиловтун «Солдаттын кадайы», А. Макаенокту «Дээди шииткел» деп шиилерни республиканын ажылчы чоннарынга бараалгаткан бис. Оон ангыда «Чырык черге чүрттөлгө дээш» деп концерт программазын көрүкчүлерге бараалгаттывыс. Бистин артистеривис республика девискээринден дашкаар чоруп, Даг-Алтай автономнуг областың көрүкчүлеринге база оюн көргүскен.

А. Макаенокту «Дээди шииткел», Лопе де Веганын «Танцы башкызы», А. Коломиецтиң «Ак-көк ивилер» деп шиилери, ол ышкаш үстүнде адаанывыс концерт программазы-биле чонга бараан болуушкуннарының чедиишкининг эргелеп, чонга бараан болуушкуннуң шынарын экижидер, уттундурбас, солун, чараш овур-хевирлерни тургузар дээш күжениишкининг ажылдап турар. Бистиң ажылывыстын, ылангыя гастроль үезинде чедиишкининг болуру чер-черде культура болгаш партия, совет органнарының дуза-деткимчезиниде хөйү-биле хамааржыр. Бо талазы-биле Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Эрзин, Тес-Хем, Тожу болгаш Улуг-Хем райкүүскомнарының культура килдистери болгаш өске-даа органнар улуг дузаны көргүзүп келгенин демдеглевес аргажок.

Чаа дөртенги сезонну Лопе де Веганың «Танцы башкызы», А. Макаенокту «Дээди шииткел», А. Коломиецтиң «Ак-көк ивилер», В. Шукшинин «Соруктуг кижилер» деп шиилери-биле ажыдар. Оон аңгыда Н. Гоголдуң «Ревизор», Н. Байтемировтун «Уруун», У. Гаджибековтун «Аршын мал алан», А. Салынскийнин «Сураа читкен», К. Кудажының «Инчеек» деп шиилерин көрүкчүлерге бараалгадыры-биле белеткеп турар. В. Новицкийнин «Емеляның аас-кежин», Куулар Чашсолдун «Өскүс-оол» деп шиилерин уругларга көргүзерин планнап, белеткеп турар.

Чаа чогаадыкчы дилээшкиннерни улам калбартыры, чонга бараан болуушкунну улам шынарлыг, көрүштүг, солун болдурары бистиң сорулгавыс. Дөртенги сезонун эгелеп тура, хөгжүм-шин театры болунуп мурнунда салган хүндүлүг хүлээлгезин төлептиг күүседир дээш улам күжениишкининг ажылдаар.

Н. ТАВА-САМБУ,
республиканың хөгжүм-шин театрының директору.

ЧОГААДЫКЧЫ ӨЗҮЛДЕ

Театрның арны—оон чарлалдары дээри-де чөп. Класчараш шевергин бижиттинген чарлалдар, оон көрүштүг чурук-хөрүү кижилернин кичээнгейин хаара туда бээр. Бистиң көрүкчүлеривис театрның чарлалдарын доктаамал хайгаарап көрүп чанчыга берген. Ынчангаш театрда чаа-чаа болуушкуннарны, өскерилгелерни дораан эскерип каар.

Найысылалга-даа, районнарга-даа хөгжүм-шин театрының чарлалдарын көрүп чоруурга рольдар күүселдезинде-даа, шиини тургускан режиссер-даа дээн чөрлерде Каадыр-оол Сагды деп бижээни сөөлгү үеде аажок көскү апарган. Чогум кымыл ол? Бо аныяк кижи-биле помчукчуларны таныштырар бодалым.

Алды чыл бурунгаар Ленинградтын театр, музыка болгаш кинематография институдун дооскан, төрээн театрынга кээп ажылдай берген Каадыр-оол Сагдыны көрүкчүлер шии артизи кылдыр билир.

Театр уран чүүлүнге бердинген, аная салымныг Каадыр-оол Сагды институтка диплом камгалазы-биле К. Симоновтун «Бистиң хоорайывыстан келген оол» деп шиизинге Бурминнин, Мольернин, «Тартювунда» Клеантының, Гаврилованың «Аңчы-Кара-биле Аңгыр-Чечээнге» Аңчы-Караның рольларын ойнап күүсеткеш, күрүне шылгалдазынга тергиин эки үнелээшкинни алган. Бо рольларга ону республиканың чону база көрген. Тыва театрның спеназынга «Нева хемнин эриинде» деп шиинге Сергей Котовтун, «Ынакшыл дугайында тоожуга» Фергаттын, «Төңгүр-оолга» Сандыктын рольдарын оон күүседип ойнаанын көрүкчүлер бедиибиле үнелеп, аныяк артистин талантызын онзалап демдеглеп турганнар. Ылангыя Сергей Котовтун ролюнун күүселдезин шиилернин Бүгү-россия көрүлдезинин жюризи 1974 чылда ийиги чергенин диплому-биле демдеглээн.

Каадыр-оол Сагды артист болурунган ангыда, шиин тургузар режиссёр. Ол көрүкчү бүрүзүнге амдыызында эки билдинмес боор. Ынчангаш оон дугайында чугаалажып көрээлинер.

Бо одурларны бижип турар кижи Ленинградта күрүнеин театр институдунга өөренип турган Тыва студиязын студентилериниң бүлүрүлге практиказын эрттиржир, студиязын башкылары-биле аныяк артистерниң салым-чолунун, талантызының дугайында оларның үнелээшкинин, күзелин билип алыр аргалыг болган. Башкылар Сагдының режиссураже чүткүлдүүн, аная салымныын онзалап демдеглээш, институтту доозуп, артистен ажылдай бээрге, ону шии тургузарынга ажыглаарын театрга сүмелээн турган.

Институт башкыларының сүмезин ёзугаар театрның режиссёрлар коллегиязы аныяк артисти шиинге ойнаары-биле чергелештир режиссернин лузалакчызынга ажыллады, оон соонда шиини тускайлан тургузар арганы анаа берген. Каадыр-оол Сагды ан-не баштай Назым Хикметтин «Ынакшыл дугайында тоожу» деп шиизин тургускан. Чогум-на бо шии дээш аныяк режиссернин манаваанын бедик үнелелди болгаш макталды театр чөвүлели, оон хоочун артистери анаа берген, оон чогаадыкчы ажылынга делгем орукту ажыткан. Ук шии театрның көрүкчүлерге бараалгадып турар дээре шиилериниң бирээзи кылдыр үнелеттирген. Баштайгы тускайлан тургусканы шиинин эки үнелели режиссёрга бот-идегелди берип, ону чогаадыкчы ажылче улам сорук киирген.

Оон соонда аныяк режиссернин тургускан шиилериниң «Вьетнамның төлдери», «Барабанчы кыс», «Италияның салым-чолу» деп шиилерге көрүкчүлерниң сеткилинге кирип, оларның болгаш парлалганын макталын алган. Оларның иштинден «Вьетнамның төлдери» деп шии Бүгү-россия көрүлдезинге дээре шиилерниң бирээзинге санадып, ийиги чергенин диплому-биле шаннаткан.

Аныяк режиссернин тывынгыр болдалдары, режиссураны үе-биле үннештирип билири, артистерниң чүткүлүн болгаш сонуургалын база оларның чогаадыкчы ажылга аргалын эки билири чаа-чаа чогаадыкчы челиишкиннерни чедип алыр, кыска үеде профессионалдыг режиссер чедир өзер арганы анаа берген.

К. Сагдының чогаадыкчы ажылын театрның кол режиссеру, Тыва АССР-ниң болгаш РСФСР-ниң алдарлыг артизи С. Л. Оюн мынчаар үнелеп турар: «Оон бөгүнгү чогаадыкчы ажылында үе-биле үй алышкан чоруктар аажок тода. Аңгы-аңгы үелеринин амыдыралын көргүскен шиилерни амгы амыдырал-биле дүүштүр номчуп билир кижи. Аныяк режиссернин база бир үнелиг талазы артистер-биле чугаалажып билириндe, оларны дамчыштыр көрүкчүлер-биле бодалын солчуп билириндe база авторнун кол бодалын көрүкчүге илдик чок чедиринде».

К. Сагдының күзел-соруу, чогаадыкчы дилээшкини база бир чаа мергежил чедип алганы-биле дөзүлбаан. Чогаадыкчы чедиишкиннерже чүткүл, чоннуң уран чүүлүнүң хөгжүдезинге бичии-даа бол, үлүүн киирер дээш оралдажыышкын уран чүүл ажылдакчызы кижиниң амыдыралының, ажыл-херээнин чугула негелдеи болгай. Ону ол ылап сагып чоруур. Бөгүн дүүнгүзүнден, даарта бөгүнгүзүнден хөйну кылыксаар чүткүл ону чаа-чаа чогаадыкчы ажылче дилээшкиннерже сорук киирип чоруур.

Сөөлгү үеде К. Сагдының чогаадыкчы ажылынын өске шуут чаа талалары база көстүп келген. Аялгалар чогаадырынга, уруглар шиизин бижиринге, ойнаарактар шиизи тургузарынга бодун шенеп эгелээн. 1973 чылда Тыванын улустун чогаалчызы Салчак Токаның «Араттын сөзү» деп чогаалынга үндезилээш, «Кодур-оол биле Биче-кыс» деп уруглар шиизинин сценарийин бижээш, ону ойнаарактар шиизи кылдыр тургускан. Оон аңгыда концерттер программазын тургузарынга, ол ышкаш эстраданын уран-чечен номчулга, ыр болгаш танцы жанрларының күүселдезинге бодунуң үлүүн база киирип турар.

Коммунист К. Сагды хөй-ниитиниң ажылынга база идепкейлиг. Ол театрда комсомол эге организациязының секретары, Бүгү-россияның театр ниитилелиниң Тыва салбырының активчизи, аныяк артистер бөлүүнүң дагдыныкчызы.

Аныяк кижиниң чогаадыкчы өзүлдезинге театр коллективинин хөй талалыг чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы, оон хоочун артистериниң байлаг арга-дурзулгазы улуг салдарлыг боон турары база чугаажок.

Р. ДАЛАЙ-ООЛ.

БАЛЕТ ШКОЛАЗЫНДА

Кызылга балет школазы ажыттынга-ла чеди чыл чедип турар. Мында школа назыны четпээннер база эге класс өөренгичилери кичээлдеп турар. Бо чылын студияда он ийи болукте 120 бичин уруглар, оолдар хаара туттунган.

Балет уран чүүлүнүң эге базымнары-биле таныжылганы тускай мергежилдиг башкылар Н. В. Белая биле Л. А. Раздобреева база музыка башкызы Л. В. Астанина олар чорудун турар. Ниитизи-биле школага алды чыл өөренир, баштай белеткел болүүнге кичээлдээр.

Балет школазы бодунуң доозукчуларынга чоргаарланып турар. Ира Ондар Ленинградта хореография училищезинде, Таня Кулагина Улан-Удэде, еске бир чамдыктары Новосибирскиде, Кызылда улаштыр өөренип киргилээн. «Саян» ансамбльде, бот-тывынгыр уран чүүлде киржип чоруурлар база хөй.

ЧУРУКТА: Кызылдың балет студиязында кичээлдер.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

СОНУУРГАКТАРГА

Америкада орус чер истекчилери

Эрткен үс чылдың орус зан-чорукчузу чогаалчы Кирилл Хлебниковтун чогаалдарында Американың ыраккы барыын чүгүүн агаар-бойдузу, арга-арыының, индей аймактарының дылы, чаңчылдарын бижээн. Аляскадан Калифорнияга чедир 1820—1826 чылларда эжиндиришкининиң дугайын бижээн, мооң мурнунда билдинмейн турган оон дөрт хүн демдеглели ССРЭ-ниң география ниитилелиниң архивинден тывылган.

Хлебников—Россияның сонгу талазынга төрүттүнген, он беш ажыг чылларны Россия-Америка компаниязынга эрттирген. Ол Новоархельскиниң факториязынга (Сихта хоорай) улуг библиотека организастаанны база ол үениң орус журналдарынга парлаттынып турган агаар-бойдус, кижилер дугайында чурумалдары-биле бодунуң дугайында турасхаалды арттырган.

Тывылган хүн демдеглелинде Сан-Францискодан ырак эвесте Ситхиден Форт-Россче походтуг дугайында бижээн. Ол хүн демдеглелинге парлаттынмаан орук демдеглелдерден, отчеттардан орус далай эжиндиришкилери, Америкада чер шинчилекчилери-биле чагаалардан немелделерни киирип турар. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының архив фондуларындан ыңдыг документилерни чоокта чаа база тыпкан. Василий Иванов, Петр Корсаковский, Иван Васильцов болгаш ынчан турган Россия-америк компаниязының ажылдакчыларының географтыг дыннадыгларын, индей дылдарның болгаш домактарның үнелеп турар.

Ленинград.

Н. КОНСТАНТИНОВ,
(СЭТА-ның корр.).

Эрте-бурунгу Нисаның архиви

Парфян күрүнеиниң найысылалы Нисадан солун материалдар тывылган. Ашхабад чоогунда Багир суурда бузундуларны казарга ийи муң ажыг саваларны арага шыгжаар черлерден тыпкан. Арага саваларының бузундуларында кара будук-биле парфян дыл кырында язы-бүрү бижиктери тыпкан. Копет-Даг эдээниң сонгу талазынга ынчан чурттап турган парфяннарның амыдырал, культуразының дугайында ол документилер хөйну херечилеп турар деп, Ленинградтың эртемденнери ол бижиктерни шинчилээш, тайылбырлаан.

Бир савада бижиктен эрте-бурунгу Нисаны парфяннарның хааны Митридат—1-ниң ат-алдарынга турасхаалды, Митридаттың быжыгланыышкыны деп адан турганы илерээн. Ол документилерден чурттакчылыг черлериниң, виноград тарыыр черлериниң аттарын, хоорайга чурттап, ажылдап турган кижилериниң албан-дужаалын болгаш парфяннарның календарындан айларының, хүннериниң аттарын билип алган.

Ам болук эртемденнер эрте-бурунгу Нисаның архивиниң документилерни парлаарынга белеткеп турар.

Н. ЧУНАКОВА.
Ашхабад.
(СЭТА-ның корр.).

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы белеткел салбырынга өөренирин күзээннерни чалап тур

Белеткел салбырынга автомобиль транспортунуп, будурулге болгаш хамааты тудуунуң мергежилдерин өөренир факультеттерге кирерлерни белеткээр.

Аная будурулгениң мурнакчылары, хөй-ниитиге үлегерлиг аныяк ажылчыннар, колхозчулар болгаш Совет Армияның хүрээлециниден халашканнар хамаарышкан черлериниң сүмелээни бижиктерлиг, ортумак эртемни доосканда бир чылдан эвээш эвес ажыл стажтыг кижилерни хүлээп алыр.

Белеткел салбырынга кирерлер билдириишкини-биле кады хамаарылгалыг черинин сүмелээн бижиин болгаш характеристиказын, ортумак эртем доосканы шынзылгазының бодуп, күш-ажыл дептериниң хоолгазын, 3х4 см. хемчээлдиг 6 фоточурукту, № 286 майык ёзугаар долдурган эмчи шынзылгазын, чурттап турар черинден өг-бүлезиниң дугайында шынзылганы боду дужаар.

Киреринин экзамени турбас. Өөредилге төнгенде салбырны доосканының болгаш институтка киреринин экзаменнерин дужаар. Өөренир хуусаазы 8 ай. Өөредилге декабрь 1-де эгелээр. Документилерни октябрь 1-ден ноябрь 15-ке чедир хүлээп алыр. Белеткел салбырының дыннакчылары стипендия-биле, чурттаар черби-биле болгаш студент бүрүзүнге көрүнген өске-даа хереглелдер-биле бүрүн хандыртынган турар.

Совет Армиянын хүрээлециниден ноябрь-декабрь айларда халашканнар документилерни январь 15-ке чедир үеде киирип болур.

Билдириишкинни чорудар адреси: **Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, бажың № 4, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының белеткел салбыры.**

Октябрьның 10—11—12 хүннеринде
ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА
Лопе де-Веганың
«ТАНЦЫ БАШКЫЗЫ»
деп шиизи болур.
Шииниң эгелээри — октябрь 10-да — 7 шак 30-де. Октябрь 11—12-де—6 шакта.
Коллективтиг чагыгларны хүлээп ап турар.
Касса эртенгиниң 10 шактан эгелеп ажылдаар.
ДИРЕКЦИЯ.

Болат-оол Чалзанович Доңгакка Кызылдың КАИ-зиниң 1966 чылдың октябрь 3-те тывысканы № 538736 чоллаачы шыныылгазы читкен, ону күш чок деп санаар.

ТЕЛЕВЕДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 10-ДА
МОСКВАДАН
9.00—Медээлер.
9.10—Документалдыг телефильмнер программазы: 1. «Даглар күштүглерге ынак»; 2. «Шылгалда».
9.45—«Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы». Өңнүг.
10.15—Уругларга фильм. «Кызыл галстук».
11.25—«Совет хоойлужудулганың үндезиннери».
11.55—Ставрополь хоорайның Культура бажыныының улусчу танцы ансамблиниң концерти. Өңнүг.
12.15—«Чаңгызы шуптузу, шуптузу чаңгызы дээш». Ленинградтан өңнүг дамчыдылга.
13.00—Киножурнал.
13.10—Өңнүг мультфильм.
КЫЗЫЛДАН
13.30—«Алдын эшелон». Уран-чечен фильм.
МОСКВАДАН
15.00—«Бодуңну билип ал». Уран-чечен телефильм.
16.15—«Бистиң бригадавыс дугайын чугаалаайн». «Донецк-уголь» комбинаттын «Трудовая» шахтазының ажылчыны, коммунистиг күш-ажыл бригадазында парторг В. С. Ларинниң чугаазы.
16.25—«Адамо ырлап тур». Өңнүг фильм-концерт.
17.30—«Ye». Информастыг программа.
18.00—Мультфильм (Кызылдан).
18.10—«Енисейниң оттары». 1-ги дамчыдылга. Өңнүг.
18.40—«Ыры—75». Өңнүг.
КЫЗЫЛДАН
19.05—Телемедээлер.
19.15—«Кодээнин амыдыралы». Дамчыдылга.
20.00—Телемедээлер.
20.15—Чарлалдар, реклама.
МОСКВАДАН
20.20—«Тиилелге сезону ынчаар келген». Документалдыг өңнүг телефильмниң баштайгы көргүүлгези.
21.25—ССРЭ-ниң акробатика чемпионады. Киевтен өңнүг дамчыдылга.
21.50—«Адамо ырлап тур». Өңнүг фильм-концерт.
22.50—23.00—Чапсар.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Кино

ОКТЯБРЬ 10-ДА
«НАЙЫРАЛ»: «О, аас-кежиктигбей» 9.40, 12.30, 15.20, 18.10, 21.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: Киночыныды 9.15, 14.15, «Улуг трамплин» 10.35, 15.35, «Салым-хуумну дилеп чор мен» 12.15, 17.15, 19.15, 21.15 шактарда.
«КАЛ-ХЕМ»: Киночыныды 10.00 «Парижтиң чажыттары» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: Киночыныды 15.00, «Хоорайда ийи кижи» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Солун тывыг

Тыванын Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейиниң улуг эртем ажылдакчызы М. Кенин-Лопсанның удуртулгазы-биле музейниң бөлүк ажылдакчылары музейниң экспоциттарын чаа, солун тывыглар-биле долдуруп, чонга сонуургадыр сорулгалыг шинчилел ажылдарын үргүлүлеп чорудуп турар.

Чоокта чаа Чадаананың хөмүр-даш уургайының чанындан чер иштинге үжеп метр ханы чыткан ужу-бажын олура хирээлеп каан ыяш тывылган. Эртемденнериң санап турарын ёзугаар алырга, ук ыяш хөмүр-даштың тывылганы-биле холбаалыг болуп билдинген. Ол ыяш бети-ле дээрге 17 миллион ийикпе азы 35 миллион чылдар дургузуила чер иштинге чыдып келген деп эртемденнер чаңгыс түүнелге келгеннер. Черниң ханызында чүгле өл-шыктан өске агаар чок болганындан ук ыяш мырыңай дашталып калган, аары аажок. Ынчангаш эртемденнер ону «дашталган ыяш» азы «дашче шилчий берген ыяш» деп адаан.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

Күзенчиг аалчылар

Ак-Чыраада Тес хемниң акан уунда шыныаларда республиканың эдээн хөй районнарындан келгеп мал чеми белеткээр бригадалар ажылдап турар. Ук бригадаларның кежигүнелери хой мал чемин белеткээш, боттарының ажыл-агыйларынче чорудуп турарлар.

Ак-Чыраада ол ажылдап турар бригадаларга Өвүр районунуң Культура бажыныының «Чадаган» агиткультбригадазы аалдап чораан. Бригаданы райкүүскомнуң культура килдизинин эргелекчизи Саая Шыдыраа баштап чораан, ол сигенчилерге солун лекцияны номчуп берген, а артистер солун программалыг концертти бараалгаткан. Мал чеми белеткеп турар чон эки концерт, лекция дээш өөрүп четтиргенин илереткен.

Е. ДАРТАН-ООЛ.

Эгези салдынган

Комсомольская биле Кочетов кудумчуларының каттышкан белдиринде, Тыва АССР-ниң чурукчулар Эвилелиниң бажыныың чанында, чер казарының ажылы түлүктелген. Ынаа 14 дугаар механизация эргелелиниң тудугжулары будурулге-чурулга мастерскаяларының чаа тудуунуң таваан салыр черин белеткеп турары ол. Ажылдың эгези оон-биле салдынган. Аная чүгле чурукчулар ажылдаар эвес, харын делгем чырык делгелге залдары база ажыттынар.

«Кызыл тудуга эргелелиниң генподрядчиги мастерскаялар тудуунга доозукчу 1975 чылдың төнчүзүге чедир 80 муң рубльдиг капитал салымшкының шиңгээдип алырын планнаан.

Ажыл-ишчилерни алдар-жыткан

Тоску беш чылдың доозукчу чылының дүжүт ажаалдазы адакталып турар. Кодээниң ишчилери бо хүннерде ам-даа шудургу ажылдавышаан. Тараажыларга аян тудары-биле Туранның Культура бажыныының «Колос» агиткультбригадазы суурларга бо-ла аалдап келири чанчыл болган. Ол хүн бөзө-ла Аржаан суурнуң Культура бажыныын чон долдур олурупкан.

Сцена артында аяныг музыка чаңгыланып тур. Концерттиң башкарыкчылары Галина Вергаева болгаш Надежда Иванова күсү дүжүт дугайында йөрээл состерни салып, чарлап үнүп келдилер. Агиткультбригадажылар ырлар, танцыларны удаа-дараа күүседип-ле турлар. «Өөк» совхозтуң мурнакчыларына турасхаатка күүселдерни кайызын ол дээр. Агрономнар, чоладчылар дугайында баштак ырлар база чаңгыланган.

В. МОНГУШ.

МЕДЭЭЛЕР

Сонуун Тувинская правда

● **«СЭКП-ниң XXV съездизинге—төлептиг ужуражыр!».** Республиканың чер болганындан материалдар.

● **«Соок мурнуу чарыының одаа».** Улусчу контролёрларның болгаш «Тувинская правда» солунуң Каа-Хем районуң фермаларының кышка рейдизи.

● **«Даймычы алдар».** Шеригпатриоттуг эзлчеглиг арын.

● **«Сүт өртээ чүден хамааржырыл».** Корр. В. Кармановтун «Саян» совхозтуң селекционер-зоотехниги З. И. Козлова-биле беседазы.

● **«Чаа медээлер. Хүн бүрүнүң болуушкуннары».** Республиканың чер болганындан материалдар.

Агаар

Бөгүн республикага бүргеп, алзыр, чагбас. Язы-бүрү угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температураазы даглыг районнарга 4—9, өске артканнарынга 9—14 градус чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Язы-бүрү угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температураазы 9—11 градус чылыыр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизинин 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-54, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, кодээ ажылагый килдизинин 21-47, үлетүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериялың 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тираж 15877. ЧАГЫГ № 3388

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00960.